

LUCEAFĂRUL

An. V. SIBIU. 15 Dec. v. 1906. Nr. 21-24.

A apărut în editura revistei „Luceafărul“

A. O. Maior

Biblioteca Copiilor

Vol. II

numeroase ilustrații.

Cel mai potrivit dar de Crăciun
pentru copii.

Omer

ILIADA

12 cîntări traduse în versuri

George Murnu

— cu ilustrații admirabile. —

Primul volum din
Biblioteca scriitorilor Străini.

Prețul: Cor. 1.60, Lei 2.—

Prețul: Cor. 4.—, Lei 5.—

— plus porto postal 20 bani. —

În editura noastră au apărut și se pot comanda dela administrația noastră:

T. Brediceanu: **Muzica „Seratei etnografice“**,

Caetul I Cor. 3.—, Lei 4.— } împreună Cor. 10.—, Lei 12.—
II » 3.—, » 4.—
III » 5.—, » 6.—

	cor.	bani	
Ioan Agîrbiceanu: Dela Tară	1.50	și 10	porto
Ion Bărsanul: Primele Versuri	—60	”	”
Zaharie Bărsan: Ramuri	2.—	”	20 ”
Ioan Ciocîrlan: Traiul Nostru	1.50	”	10 ”
Alex. Ciura: Icoane	1.20	”	10 ”
El. Farago (Fatma): Versuri	1.50	”	10 ”
Oct. Goga: Poezii	2.—	”	10 ”
	Ed. pe hîrtie olandeză	3.—	” 20 ”
A. O. Maior: Biblioteca Copiilor, Vol. I.			
	Cu o poveste inedită de		
	Carmen Sylva. 21 ilustrații	1.60	” 20 ”
Ioan Slavici: Mara (roman)	2.50	”	20 ”
Maxim Gorkîi: Nuvele	1.—	”	10 ”
Ilustrate românești (heliografii) 12 bucăți	2.—	”	10 ”

Din edituri străine:

Alex. Vlahuță: **România pitorească** 3.50 ” 20 ”
Minerva Cosma: **Album de broderii și țesături românești** . 16.— ” 72 ”

Administrația și redacția: Sibiu (Nagyszeben), Schewisgasse 2.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

SUB DIRECȚIA

Dilor: ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA, OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

Grainul pînii.

Toveste 'ntunecat' a pînii
Nu-î strună să te pție plinge,
Căci de durerea ta străveche
În suflet cîntecul se frînge.
Cînd de strigarea strunei mele
Aș vrea plînsocarea ta s'o ferec,
Se sfarmă coardele strivite
De-atîta jale și 'ntunerec.

Din umbra nopții care 'ngroapă
Al vestru neam din vremi bătrîne,
Vă deslușiți în negre rînduri,
Voi dătătorilor de pîne.
Cinstitute minii, de soare arse
Și înăoprile de sudoare:
Din tunda săptămîinii voastre
Trăiește-a lumii sărbătoare.

Eu vă 'ntîlhesc în drumul minții
Și n'calea visurilor mele,
Dumești nerăsplătiți și vrednici
Ai vremii vitrege și rele.
Cîte dureri neînțelese
Și gemăte nepriecute
Accepte cu voi alături
Cenușa veacurilor mute.

Al vestru neam cu uneri girbovi
Dintre 'nceputul vremii plinge
Și holdele cu spice grele
Răsar din lacrimi și din sînge.
Tăcate grele dorm nupt glie
Și patimi ne'mblinzite încă,
Eu le n'țeleg și mă 'nșoară
Cum fierb în matca lor adîncă.

O groază mintea mea o sapă
Și jalea sufletu-mi apasă,
Căci umbra voastră 'ndurerată
Te veci îmi străjuie la masă.
Sînt duhul răzvrătirii negre
Înfricoșata zi de mine —
Cum și-au dospit amărăciunea
În bucătura mea de pîne.

Octavian Goga.

O scrisoare tatii.

... »Nu ți-am scris de mult și nici nu știu cum ți-aș putea eu scrie în clipele acestea. Am trecut acum de curind în fuga trenului pe lângă hotarul satului nostru, și m'a cuprins o duioșie ce nu mai vrea să treacă, ce mi te aduce vecinic înainte pe tine și pe mama, dar mai ales pe tine. Era o vreme uscată, de nu puteai în toamnă să-și facă oamenii arăturile. Dar de două-trei zile cerul se 'norase. Norii grei se plecau pe umerii dealurilor mari ca niște hlamide întunecate de bronz, și iar se ridicau. Cum stam la fereașta vagonului, mi se arătară în fugă hotarele satului nostru așa de pretinoase, și totuși atât de triste par'că. Cercetam cursul norilor, ci o căldură mi se ridică din piept, aducându-mi lacrimi în ochi: oare va ploua și pe hotarul nostru, unde e petecul tău de moșie? — Și la gândul acesta te-am văzut și pe D-ta la noi în curte, afară sub șopron, cu palăria veche trasă pe ochi, cum ciopleai la o coadă de greblă. Și de-atunci nu știu ce alesătură s'a făcut în sufletul meu, dar simt că te văd cu totul într'o altă lumină ca pîn' acum, și de aceea astăzi nici nu pot să-ți scriu obicinuita epistola, la trei-patru săptămâni odată.

Imi vin în minte clipe așa de departate, frîn-turî din viața de odată, nu în șir, ci mestecate, în cari pe D-ta te văd totdeauna intii. Casa noastră bătrină, cu coperișul de țigla bătucit cu negei de mușchi suri și verzi, o văd atât de aproape, încît imi vine să intru. La fereaștra străjuesc doi frăgați, din cari D-ta vara ne scutura fragile negre. Ne tot miram noi copiii cum poți D-ta să clatinî așa de tare fragarii, și după ce te duceai, cercam și noi. — Cînd mergeam raniți pe mîni și pe obraz, mama rîdea și rizind striga tare cu noi, de gîndeai că se ceartă cu cineva. — După casă duce hudița îngustă și umbroasă, pe unde mergeau femeile și fetele după apă la izvor. — Știu că mi-ai făcut un cîrligut luciū și ușor, mi-ai cumpărat un »țit« mic și cu globurile 'n el, să am cu ce merge și eu cînd mama își lua cele două cîni verzi și pornea. De multeori vrea să iasă din curte nebagată în samă, să nu mă ia și eu — minz după ea. Dar par' că-mi spunea cineva înainte: totdeauna obliciam, și cu cîrligul tîrîș după mine, alergam de

cite-o svîrlită înaintea ei. Dar de cînd aveam »țitul« mergeam înaintea dumniaei sărind într'un picior să sune mai bine globurile din el. — Par'că văd și acum mirarea mamei, cînd odată — venind săcuî cu vase de pămînt în sat — D-ta mi-ai cumpărat țitul acela.

»Așa, tu te puni în mintea copiilor« zicea mama. D-ta n'ai zis nimic, ci m'ai prins de brațe și m'ai ridicat pînă 'n podele. Doamne, cum mi s'a parut mie c'am fost de sus atunci!

De multeori stam, făr' să mă știu de ce să m'apuc. în porțiță. D-ta ai venit la mine, te-ai plecat așa pînă de-asupra capului meu și mi-ai zis:

»Măi Ghiță, vrere-ai tu să ai un căruț? Știi un așa cu patru roate?«

Eu atunci m'am uitat mult în ochii D-tale, pînă ce mi-ai zis, — nu știu — părea că-ți vine să rîzi ori să plîngi:

»Să vezi numai, pe mineseară îi gata.«

În sara aceea nu m'am deslipit de D-ta. Am cinat în brațele D-tale. Mama se rastia și striga tare la ceilalți copii, dar eu nici nu vream să bag de samă. În ziua următoare — era o zi ploioasă și întunecată — știu c'am stat tot lângă D-ta, cu ochii pierduți la minunatele cioplituri ce le făceai. Ziceai că faci întii roțile, acelea le cunoșteam și eu. Și mie, cît se deslușia mai bine roțița, zimbetul de fericire mi se intipărea, se vede, tot mai mult. — »De ce-ți vine să rîzi, măi Ghiță« mă întreba D-ta. Dar eu clătinaam din cap și nu voiam să-ți spun. — Ruda, loitrele și celelalte nu le mai înțelegeam, și priveam, cite-odată distras, la cioplitul D-tale, gîndeam că te-ai apucat de altceva să faci. Dar cînd se încheie cărucioara, am bătut în palme, am ris cu hohot ș'am plecat fuga să spun fraților de minunea pe care ai făcut-o D-ta.

De-atunci mama avuse pace de noi. Prin curte, pe drum, căruța noastră durăia în fuga aprinsă a căluților: cînd eu și cu o soră, cînd sora și cu celalalt frate, pe cînd unul stam totdeauna baronește în cărucioară. Copiii din vecini priviră intii mirați, apoi alergau și ei după noi în pravul drumului. — Mai ales seara era bucuria noastră mare. Că după ce veniau vitele din ciurdă, și mama mulgea vacile, după ce noi cutiam viteii ce zburdau prin curte, venia Ionu Tișii din ve-

cinii, și în răcoarea senină a înserării ne căruța pe rind prin curte, pînă ce mama ne chema la cină. D-ta atunci, zimbînd, ne privia cum imbucaăm de zdravăn, și nu știu cum privia și cu atita lumină în ochi, la mama.

Dumneaei era însă bucuroasă că adurmiam în grabă, și putea să toarcă liniștită din caerul alb de lînă.

Eu durmiam lingă bunica, într'un pat de cel care se trage. Și nu știu cum, dar dumneaei nu-mi spunea povești, cum cetesc acum în multe scrieri că fac femeile cele bătrine, nu-mi spunea decit atunci, cînd vedea că nu-mi vine somnul ci mă tot zvîrcolesc, de părea că am »carici« cum zicea dumneaei. Nicî azi nu știu ce însemnează vorba asta. Atunci îmi spunea povești cu mocani ce duc în ciubare copiii cari nu vreau să doarmă, și una cu muscalii, cari adunaseră toate miștele din sat în vremea aceea, cînd au picat pela noi, — le-au fript și le-au mîncat, cum am mîncat noi iepurii. Cînd auziam că-mi spune bunica așa, mă trăvăleam repede cu fața cătră perete, și nu mai ziceam nici »mact. — Priveam peretele de-asupra patului, că era atrînată acolo o icoană cu botezul Domnului, și nicîcînd nu mă puteam mira destul de chipul acela. Că sfîntul Ion sta numai într'un picior, și era gol ca napu, numai pe la mijloc avea o amărită de cîngătoare. S'avea nește degete ca ghiarale la paseri, și niște ochi holbați. De-asupra și dedesubtul chipului erau niște semicercuri roșatice, de cari totdeauna am crezut că sînt fali de ceapă. În credința aceasta mă întărea și bunica, zicîndu-mi, că adevărații creștini în post cu ceapă și mămăligă trăiesc.

Deși bunica nu era duioasă cu mine decit rareori, aveam o atragere mare cătră dumneaei. Mai mărișor, cînd veniam dela școală în dulcele Crăciunului, știu că m'aștepta totdeauna cu cratița de fer plină de »găgău«. Mămăligă rece sfrîmită și friptă într'un strop de unsoare. Nicî nu-mi puneam bine straița cu cărțile jos și dumneaei s'apropia de mine: »hăi Ghiță, știu, așa o țir de găgău n'ar mîncea gurița ta ai înghețată?«

Nuamî tirziu, cînd eram mai ridicat, cînd dumneaei s'a închis ochii, am simțit eu bine toată legătura ce era între mine și dînsa. Dar știu că și D-ta ai plîns atunci tată, de noi toți copiii ne-am uitat mirați la D-ta că ce faci. Dar D-ta nu ne-ai luat în seamă, ci ai înghe-

nunchiat lingă dînsa, i-ai sărutat minile, apoi ai plîns mai departe înfundat. cu capul în palme. Noi am început să sbierăm, — eram șapte acum, și toți șapte deodată, pînă ce veni mama, poruncindu-ne să ne astîmpărăm. Dar cînd văzu bine pe bunica și pe D-ta cum plîngeai, ne-a luat lingă dînsa și a început și dumneaei să plîngă.

La citra timp după asta, în liniștea sării, cînd noi copiii eram în pat, îmi aduc aminte cum povestiați amîndoi despre bunica. Mama torcea, iar D-ta avea o carte cu chipuri și tot întorceai la foii. Și din povestirile acelea mi se deslușia tot mai bine în minții chipul bunicii și traiul deodată, de care mai 'nainte nu știam nimic.

Și cu ochii jumătate închiși, la cuvintele D-tale vedeam departe-departe, mi se părea la capătul lumii, o pădurice între hotare largi, pustii, unde bunica a fost nevasta pădurarului Vasile. Mi-o închipuiam pădurea aceea, ori ce-ai fi zis D-ta atunci, că pădurea de lingă sat, cu stejari bătrîni, cu frunze negrii de verzi ce erau. Și la poalele acelei păduri, într'o cotitură, vedeam casa cu coperișul de pae, cu ferestulele mici, de să încapă pumnul, cum ziceai D-ta, și așa-mi plăcea casa aceea, de cite-odată îmi dau lacrimile cînd mi se părea că văd pe bunica înăuntru. În jur gardul de nuele înalt, să nu poată sări lupii la ocoalele din curte unde rumegă oile și vițelușii. Doi dulăi, cumînți ca omul, păzeau zăcînd pe labe în mijlocul curții. Acolo, în curtea aceea te vedeam și pe D-ta tată, cum vii cu sinul plin de alune să-î dai bunicii și moșului, și cit erai de mîndru, mai tirziu cînd veniai cu pușca din pădure, ținînd iepurele trăznit de labele din 'nainte.

Dar tot din vorbele din serile acelea te-am văzut odată cu ochii în lacrimi multe, cînd spuneași c'a murit moșu Vasile, s'a rămas o biată văduvă cu cinci copii să-î crească mari acolo în pădure, în mijlocul hotarului.

D-ta erai mai mărișor între ceilalți frați, și erai mîndru cite-odată că te știași stilpul casei. Din șopotele de lingă masă, pe care tremura flacăra luminii de ceară, înțelegeam, că adeseori, cînd păziai oile pe dealurile din preajma păduricii, te adînceai în ciopliturile cu briceagul, pînă ce oile se imprăștiau și dau în opritori. Cică tatăl mamiî de multeori scotea oile D-tale din lunca

lui, că și el locuia la cîmp afară, și zicea : »Asta-î strengar odată ! Din asta nu se va alege nimic«. Iar mai departe nu înțelegeam nimic, căci ochii mi se împainjneau tot mai tare, și nu mai auziam decît șfîrăitul fusului.

După îngroparea bunicii știu că mi-ai făcut o pușcă cu arc din lemn, și mi-ai cioplit o poală de gloanțe, de nu mai știam care să-l pun întîi în pușcă să-î dau drumul. Ceilalți frați nu se pricepeau de loc cum se tragii arcul, ci ei obliceau pe unde s'a oprit vr'o vrabie și veneau la mine șoptindu-mi tainic în urechi.

D-ta aveai pușcă în toată legea, dar pentru aceea n'ași fi schimbat-o cu a mea pînă ntr'o seară, cînd te-ai întors tîrziu acasă cu un mieluț cenușiu, ce sta cu ochii deschiși și avea niște urechi foarte mari. Noi ne-am strîns în jurul lui, dar nu cutezam să ne apropiem, ca și mița tărcată ce-î tot da ocoale mieluțului. Mama ne-a spus că holbatul acela-î iepure și că l-ai pușcat D-ta. — Noi ne-am uitat și mai mirați la miel, apoi la tine, iar într'un tîrziu am eșit în pridvor unde-ți era atîrnată pușca, și m'am uitat urît la ea. Nu știu, așa-mi venia să plîng și nu știam de ce. Din oara aceea mă tot gîndeam cum voi pușca și eu odată iepuri, și mi se tot murea dorința să am odată o pușcă ca a D-tale.

Cînd am mers dimineața următoare la școală, am dus două labe să ștergem tabla. D-ta zicea că se poate șterge foarte bine cu labe de iepuri. Dascălul ne-a ntrebat cine-a pușcat iepurile, iar noi — patru frați — de-odată ne-am ridicat în scaune ș'am zis, într'un glas: »tata«.

Se vede că D-ta ai învățat să zici bine din fluer pîn' ai fost pe la oi, că-mi aduc aminte cum stam noi băieții zmîrna, cînd, pe nserate D-ta îți luaî lemnul găurit și-î apropiai capătul de buze. Cîteodată zicea că ai să ne nveți zicala lui Dumnezeu. Atunci ne făcea să ne punem degetele pe găurele, să ne uităm țintă la D-ta, și cînd ni era lumea mai dragă ne plesnea peste degete: »Mă, zicala lui Dumnezeu n'o poate învăța nime«.

Dar tot n'ai putut scăpa să nu-mi faci și mie un fluer de soc. Atunci, cu bogăția mea, mă ascundeam în șură, ori în șopron, și tot țîraiam, pînă ce, iarna, îmi degerau degetele înroșite de ger.

»Așa, i-ai făcut jucăree să nu-mi mai dea prin casă« zicea mama, și căuta să-mi dezghețe minile.

Dar D-ta pe atunci tăcea la cuvintele mamei, te uita la noi zîbind, iar noi la mustața D-tale ce ne părea așa de șoadă.

Ne spuneai mai tîrziu c'o duceaî greu pe atunci. Cu o grămadă de copii și numai o schioapă de loc. Nicî nu mai știu bine în care parte a hotarului va fi fost moșia noastră înainte de comasare. Îmi aduc aminte numai de atita, că de multorî mă puneai în car, iar eu, prin crepăturile lesei mă uitam cum fuge pămîntul sub car. Cînd ajungeam la moșie nu știu ce făceați, eu îmi aduc aminte numai de bostanii galbeni. Cînd ne ntorceam pluteam par'că prin nori, în virful carului încărcat cu jîpi.

Știi așa o închipuire că umblu prin aer numai odată am mai avut, cînd cumnatul Samoilă m'a luat călare pe calul lui. Știi avea un cal de-î zicea »ștremeleu«, unul deșelat, dar foarte mare. Dintîi am voit să sar jos, dar cînd am văzut la ce înălțime ametoare eram, am incremenit și n'am mai zis o iotă pînă ce m'am văzut iar pe pămînt.

D-ta — vara — mergeai în toată ziua de-acasă, și mama se ducea, iar noi rămîneam voioși la început, iar dela o vreme gîndiam că nu veți mai veni înapoi pînă-î lumea. Știi că rideați totdeauna amîndoi cînd intrați pe porțiță. Numai odată te-am văzut pe D-ta încruntat, într'o sară de-acestea. Te-ai uitat mirat la noi și ne-ai ntrebat, așa de n'ntunecat par'că: »Unde-î Marie?« Noi știam unde-î, dar n'am cutezat nici unul să spunem. D-ta tot ai aflat-o în marul cel bătrîn de lingă fîntînă. Se urcase și nu se mai putea coborî. Ș'atunci, după ce-ai coborît-o, i-ai dat niște joarde, de noi toți am fugit lingă mama.

N'a trecut însă multă vreme și într'o primăvară, D-ta ne trimiteai pe cei mai răsăriți cu oile la pădure. Nu știam noi cum ni slobod nonă să umblăm cu oile pe lingă pădure, cînd la ceilalți copii de sama noastră nu le era iertat. Într'un tîrziu ne spuse mama că D-ta ești pădurar, și ai drept să puști toți iepurii ciți vor fi în pădure.

Bucuria mea era mare acum. Puteam să mă apropiu de codrul inverzit tînăr, să-mi fac fluerici din răchită și buciume din scoarțe de alun și de arțar. Atita suflam în ele cît ținea ziua, pînă ce mă durea după urechi. Dimineața cînd ieșam mai întîi cu oile în deal, de unde nu era departe pădurea, strigam din baerile inimii:

Două inimi.

Ia ce te minți pe tine însuși...
Durerea cui o mai păstrezi?
Cînd ești orfan de toate 'n lume
Mai spui altarului că crezi...?

Cei cari cred sînt ca argintul...
De umblă 'n mina tuturor
Nu prinde, nu vezi, nici o pată...
Nu-î nici un vâl pe fața lor.

Tu 'ngâlbinești și te doboară
Cuvîntul încă nerostit...
Așa e, pentru fericire
Îmi dau și sufletul robit.

Eu nu mă pot trăi cu tine
În umbra tristelor chilii...
Mi-e dor de visele, de lumină,
De scările din miază-zi.

El, dintre cărți ridică capul...
Și mina liniștit i-o dă:
De nu mă poți trăi cu mine
Atunci te du... și... iartă-mă.

Azi nu mă ești minunea vie
Din umbra codrilor de-arini...
Nici ochii tăi nu sînt aceiași —
Cum aș dori să-î văd senini.

Visezi cărarea spre izbindă
Eu cum te voi opri pe loc...
Cei care poartă 'n lume... lira
Și lanțul, n'au nici un noroz.

Ia ce se măi trăim aproape
Și pentrucă să te măi mint...
Eu sînt aramă sunătoare,
Iar tu — iubita mea — argint.

Maria Cunțan.

Expoziția de copii din comuna Apoldul-român : Copii premiați.

pite te-ai și apropiat de mine, și mi-ai spus într'un glas cum nu te-am mai auzit vorbind de când sint: »Măi Ghiță, să știi că pe tine te duc la școală la oraș«. Nu mi-ai zis mai mult, eu n'am înțeles nimic, dar am început să plîng cu lacrimi înodate sub barbă. — Culița a venit într'un tîrziu să mă mîngăie, spunindu-mi că mine mă duce la un cuib de ciocănitore verde.

Dar se vede, că D-ta ai fost înțeles cu mama, că nu mi-ai mai zis nimic pînă n'ai fost gata de plecare.

Abia tîrziu am înțeles că protopopul la examen ți-a băgat gîndul acesta în cap. Și D-ta, cum îți plăcea să citești și să scrii se vede c'ai înțeles în grabă și m'ai dat la școală. Că înainte încă, pe cînd umblam în sat la dascălul Ilicș, D-ta aveai o carte ce-ți venia rar de tot, ți-o aducea un țigan Cuțuli, plină de chipuri pocite și tot citeai în ea. Abia mai tîrziu am băgat de seamă că era o foaie umoristică, moartă acum. D-ta mă puneai să citească în cartea aceea, dar eu mă opriam la cel dintîi cuvînt, și tot slovenindu-mă nu mă puteam urni, pînă ce nu-mi ajutați D-ta. Dar în schimb chipurile acelea sîldite de acolo mi-au rămas totdeauna în minte.

Cu primăvara aceea am luat lumea 'n cap. Mi s'au început colindările, dar vezi D-ta, acestea pentru mine nu mai au nici un rost. Vezi și D-ta cît ai avut să asuzi pînă ce m'ai văzut scos între oamenii. —

Dar azi, cînd sînt pătuns de amintirea D-tale, nu știu pentru ce gîndul meu se 'ntoarce numai la timpul cît chipul D-tale a luminat înaintea mea. Și o putere mare mă mîna să mă gîndesc mult la tot ceea ce e legat de D-ta din viața mea, și cu cît mă gîndesc mai adînc cu atît mi se pare că te văd pe D-ta mai bun, te înțeleg mai bine, și văd mai curat și în sufletul meu. Par' că numai în clipele acestea, noue pentru mine, bag eu bine de samă legătura dintre inima D-tale și a mea. Și multe din cite fac eu azi nu le-aș putea pricepe dacă nu mi-aș aduce aminte de D-ta.

Vezi D-ta, cînd aud un cîntec ce-mi place, care-mi inseninează sufletul și mi-l umple de mîngăiere ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu, nu pot să nu-mi aduc aminte de D-ta, cînd stai cu nopțile întregi în cîrcimă și plăteai la cîntăreți vestiți din sat, ca să-ți cînte, iar D-ta stai dus pe gînduri, făr' să te atingi de-un strop de beaură.

Și cînd simt pușca 'n spate îmi vine par'că anume să pășesc ca D-ta, să zîmbesc ca D-ta, să mă încrunt așa cum te-am văzut odată pe D-ta.

Și vezi toate acestea au stat moarte în sufletul meu, toate gîndurile acestea de asemănare, întreaga legătură ce-î între sufletul meu și a D-tale, au stat moarte pîn' acum de curînd, deși-s om mare din darul lui Dumnezeu. Cînd am trecut în fuga trenului pe lingă hotarul moșiei noastre, acum de curînd, mi-a răsărit copilăria și chipul D-tale așa de ademinitor, așa de clar și luminos, încît nu m'am putut răbda să nu-ți amintesc lucrurile acestea. D-ta poate ți le-ai uitat că-î mult de-atuncî; te vei mira că eu le știu, și, poate totuși îți va părea bine de șirele acestea, mai bine decît de obicînuitele epistole dela trei-patru săplăminîi odată...!!

I. Agirbiceanu.

Ifigenia în Taurida de Goethe.

Actul întîiu. Scena a patra.

Ifigenia (singură; se roagă Dianei).

Tu ai nouri, mintuitoare,
Ca să 'nvăluî pe cei fără vină,
Și să-î zmulgi din brațul năpastei
Și, pe aripi de vînt, peste mare,
Peste întinsele lumii hotare,
Unde-ți place, să-î duci fără veste.
Ești știutoare și vezi viitorul;
Nu-î ascuns pentru tine trecutul;
Tu veghezi peste-ai tăi cu privirea;
Cum, peste lume, lumina ta blîndă,
Sufletul nopților, tainic veghează.
Apără minile mele de singe!
Numai blesteme și groază aduce;
Stafia celui ucis fără voie
Vecinic pîndi-va ceasul cel rău
Al ucigașului, să-l înpăiminte.
Zeii iubesc răspînditele, bunele
Neamuri ale sărmanilor oameni
Și bucuri le 'ngăduie traul
Cel trecător și le 'ngăduie, darnici,
Să-și înalțe și dinșîi privirile
Spre țările lor cele vecinice,
Înveselindu-se cîteva clipe.

(Sfîrșitul actului întîiu).

Trad. de I. Borgia.

Cinzeci-și-trei de reprezentații teatrale.

— Din aducere aminte. —

Acum în pragul anului 1907 m'am gândit să-mi reasumez activitatea mea teatrală din Ardeal — așa din aducere aminte, lăsînd pe seama celor ce se vor ocupa mai târziu de această mișcare să resfoiască gazetele și să caute datele precise ale reprezentațiilor. O fac aceasta ca o modestă dare de seamă pentru publicul mare, pentru prietenii mei, pentru societatea de teatru și pentru mine însumi. Multe din aceste reprezentații mici n'au fost înregistrate prin gazete, din simplul motiv că n'avem decît foarte puțini oameni cari să poată spune o vorbă bună sau rea despre o reprezentație teatrală.

În primă-vara anului 1903-1904 am jucat pentru întia-oadă la Brașov o singură reprezentație, despre care dl Dr. Sextil Pușcariu a scris o frumoasă și incurajatoare dare de seamă în «Gazeta Transilvaniei», mi-aduc și-acum aminte cu drag de senzațiile ce le-am avut atunci, simțindu-mă iarăși acasă în mijlocul celor ce m'au cunoscut de copil. De-atunci și pînă acum, de aproape 3 ani am jucat în Ardeal și Bănat 53 de reprezentații teatrale cu următoarele întreruperi: zece luni, pe cari le-am petrecut la Viena și Berlin trimis de Societatea pentru fond de teatru — și-i sint recunoscător pentru asta —, trei luni la București trimis tot de Societate, șapte luni fiind angajat la teatrul Național din București; cu totul un an și opt luni. Rămîne decî un an și patru luni, în cari pe lîngă că mi-am urmat studiile universitare la București și m'am ocupat și cu alte lucruri întregitoare îndeletnicirilor mele, am jucat și aceste cincizeci-și-trei de reprezentații teatrale prin diferitele centre românești, contribuind astfel, — întrucît m'am îngăduit condițiunile așa de grele la noi pentru o mișcare teatrală, — la dezvoltarea gustului și la propagarea limbii românești.

Las pe seama celor buni să cumpănească însemnătatea acestei osteneți — o frumoasă datorie pentru mine — și înșir aci orașele pe unde am fost și repertoriul:

Brașov:

- I. *Jean-Marie*, dramă 1 act; *Greva fierarilor*, scenă dram.; *Răsbunarea amorului*, com. 1 act.

- II. *Steaua mea*, com. 1 act; *Noaptea de Octombrie*, scenă 1 act; *Steaua*, dramă 1 act.
- III. *Lăutarul din Cremona*, dramă 1 act; *Necinstiții*, dramă în 3 acte.
- IV. *Floarea din Firenze*, 2 acte.
- V. *Papa Lebonard*, 4 acte.
- VI. *Sacrificiul*, dramă 1 act; *Năpasta*, dramă 2 acte.
- VII. *Ocidîu*, act. V; *Sluga la 2 stăpîni*, comedie 2 acte.
- VIII. *Instinctul*, dramă 3 acte; *Furtuna casnică*, comedie 1 act.
- IX. *Jean-Marie*; *Instinctul*.
- X. *Agache Flutur*.

Sibiu:

- I. *Sacrificiul*, *Greva*, *Steaua*.
- II. *Trei pălării de damă*, comedie 3 acte; *Lăutarul din Cremona*.
- III. *Jean-Marie*; *Necinstiții*.
- IV. *Năsdărăniile divorțului*, comedie 3 acte.
- V. *Papa Lebonard*.
- VI. *Năpasta*; *La Turnu Măgurele*, 1 act.
- VII. *Năpasta*.
- VIII. *Instinctul*; *Furtuna casnică*.
- IX. *Mărioara*, idilă dram. 2 acte; *Sluga la 2 stăpîni*.
- X. *Fîntîna Blanduzel*.
- XI. *Fîntîna Blanduzel*.

Săliște:

- I. *Sluga la 2 stăpîni*; *Greva*; *Furtuna casnică*.

Sebeș:

- I. *Jean-Marie*; *Bacalaureata*, comed. 1 act.
- II. *Sacrificiul*; *Cîrlanii*, comed. 2 acte.
- III. *Între 4 ochi*, comed. 1 act; *Greva*; *Trecătorul*, 1 act.
- IV. *Sluga la 2 stăpîni*; *Furtuna casnică*.

Orăștie:

- I. *Frații*, dramă 1 act; *Furtuna casnică*.
- II. *Instinctul*; *Sluga la 2 stăpîni*.

Deva:

- I. *Jean-Marie*; *Furtuna casnică*.

Blaj:

- I. *Jean-Marie; Greva; Furtuna casnică.*
- II. *Năpasta; Sluga la 2 stăpîni.*
- III. *Năpasta; Furtuna casnică.*
- IV. *Mărioara; Sacrificiul.*

Hațeg:

- I. *Jean-Marie; Furtuna casnică.*
- II. *Instinctul; Sluga la 2 stăpîni.*

Hunedoara:

- I. *Năpasta; Furtuna casnică.*

Oravița:

- I. *Jean-Marie; Greva; Furtuna casnică.*
- II. *Instinctul; Furtuna casnică.*
- III. *Năpasta; Sluga la 2 stăpîni.*
- IV. *Mărioara; Sacrificiul.*

Lugoj:

- I. *Lăutariul din Cremona; Greva; La Turnu-Măgurele.*

Caransebeș:

- I. *Greva; Între 4 ochi.*

Timișoara:

- I. *Greva; Trei pălări de damă.*

Lipova:

- I. *Jean-Marie; Sluga la 2 stăpîni; Furtuna.*
- II. *Instinctul.*

Abrud:

- I. *Jean-Marie; Greva; Furtuna.*
- II. *Instinctul; Furtuna.*
- III. *Năpasta; Sluga la 2 stăpîni.*

Brad:

- I. *Aur, dramă în 4 acte.*
- II. *Jean-Marie; Furtuna casnică.*

Făgăraș:

- I. *Jean-Marie; Greva; La Turnu-Măgurele.*
- II. *Sacrificiul; Furtuna.*

Zărnești:

- I. *Jean-Marie; Greva; La Turnu-Măgurele.*

unei înșghebări de piesă în împrejurările noastre — s'au jucat 28 de piese, dintre cari 17 drame și 11 comedii, de unde reiese următorul fapt: s'a clătinat credința veche că teatrul e o comedie — mai sint și astăzi oameni puși în fruntea altora, cari tot mai susțin aceasta; rău destul! — și cei cari au văzut cele 17 drame jucate s'au convins sați au început să se convingă — destul și atita — că teatrul mai are și o altă menire, decît de-a face publicul să ridă.

De sigur cele mai multe din aceste reprezentațiuni cad pe seama celor 2 turneuri ale mele: cel de astă-vară de 2 luni și cel de acuma de-o lună și 10 zile.

Avînd conștiința că prin aceste reprezentațiuni mi-am făcut o parte din datoria ce o aveam față de societatea de teatru — sper că mi-o voi face întreagă — pentru ajutorul ce mi l-a dat, înainte de a încheia, și acum, înainte de-a pleca în Italia, mulțumesc din suflet tuturor diletanților, cari m'au ajutat, sacrificîndu-și vremea pentru urnirea teatrului nostru, mulțumesc tuturor prietiniilor și oamenilor de inimă cari m'au primit cu brațele deschise și mi-au încurajat străduința cu dragostea și sprijinul lor, Vă string cu drag mina și vouă tovarăși de suflet, cari m'ați însoțit în cele 2 turneuri și vesel

Vă zic la toți

La revedere:

Z. Bărsan.

C ă m a ș a.

Ședea singură, cu durerea ei, într'un colț al odăii. Afară vîntul sguduia ferestrele și cei dintâi fulgi de zăpadă începeau să cadă...

— Bine, ziceau bătrîni, de citeori căsătorești un copil și se rupe o bucată din inimă.

Ce va face, pe așa vreme... Irina?

De cele două piroane bătute în grindă, de-a-supra patului... îi atrnase leagănul. Cîte nopți n'a petrecut aci, șezînd pe dunga pîcelului. Legăna și cînta încet... niște cîntece... nu le auzise niciodată dela nimeni, îi veneau ei așa în minte, atunci, fără se știe cum și de unde... Părea că îi șoptește cineva cuvintele ce se potrivesc așa de bine pe glasul cîntecelor ei de fată mare:

Dorule la ce-ai plecat
Nu te-am pus la legănat,
Ci te-am pus la maica 'n prag
Să-î vorheşti de cite trag.

Bărbatul ei, obosit de muncă, dormea dus, ea cînta înainte, pînă ce se revărsa de ziuă.

Cîți ani vor fi de atunci?

Ce goală și pustie îi părea casa. Nu, că lipseau o mulțime de lucruri: blide, ulcioare, culmi, cuere, ba, icoanele cele frumoase de pe perețele din stînga toate au fost ale Irinei; i le cumpărase anume pentru cînd va mărita-o. Fata împodobise de bunăvoie cu ele cuibul bătrînilor. Dar cu ele sau fără ele, tot atîta. Lipsa sufletul... lipsa Irina. Nu se mai strîngeau la casa lor femeile ca la șezătoare, și camera lor nu mai răsuna de cîntece. Nu mai aveau spor, nici tragere de inimă la lucrul. Bătrînul era moros și sîlnic... erau bolnavi amîndoi, bolnavi greș, gîndul le era mereu acolo... în satul vecin.

— Așa vă trebuie, cine v'a pus să o dați în alt sat după... străini, să-î mai duceți și... dorul pe lingă grijile măritatului. — Așa vorbesc vecinele. Ea, cînd a auzit vorbele lor nechibzuite, a rămas rece, cu minile încrucișate pe piept s'a 'ncruntat din sprincenele negre, dar a tăcut, ce era să mai zică.

Toma bătusă un an de zile seară de seară drumul din satul lui pînă la ei, în satul vecin.

După sffrșitul lucrului, venea de vorbea amîndoi la porțiță. Fata ar fi murit, dacă n'ar mai fi venit s'o vadă.

A dat apoi iarna cu gerul aspru și Irina ieșea ca și înainte în calea lui de-l aștepta.

Atunci le-a venit bătrînilor, nu știu cum, i-au zis Irinei să-l cheme în casă la căldura, Toma a venit și venit a fost. Nu s'a mai deslipit de ei pînă nu i-au dat fata de nevastă.

Numai ea știa cit a plîns și cite nopți n'a dormit, și acum să-î scoată vorbe!

Mama Irinei se ridică repede, smîncii căpățelele de pe pat, să le așeze mai bine... apoi tocni măsărița cea vîrgată pe masă. Se mai învîrți... și se trezi față 'n față cu lada cea mare de lingă ușă.

Se temea se o deschidă. Într'un tîrziu, ea să aplecă... ridică capacul. Lada nu era goală de tot cum crezuse ea, într'un colț era ceva alb, împaturat frumos. S'așeză pe marginea lazii și luând rufa pe genunchi, o despătură. Era o că-

mașă cusută în negru cu alțițe roșii... cămașa ce o desbrăcase Irina — cînd a luat pe cea de mireasă...

Ziua nunții cu toate bucuriile și durerile ei, îi veni bătrîni în minte; curtea împodobită cu brazî, bătrînul ei în haine de sărbătoare. Cum îi tremura și lui glasul cînd le zicea oaspeților «bine-ți venit la noi».

În odaia din față mesele întinse, în tindă finele cu fețele inflăcărare în jurul cuptorului. Iar în odaie fetele strînse în jurul Irinei, care plîngea pe cînd ele cîntau:

Plecî mireasă, cale bună
Te-am încins cu busuic,
Să gîndești seara pe lună,
La suratele din joc.

Trece mirele prin sat
Pe-un cal mîndru asudat...
Nu sînt stropii de sudori —
Că e împodobit cu flori.

Mama Irinei ședea colo pe prag... ochii îi erau uscați, o usturați... inima, părea că i-a amînat-o cineva de o coardă, ce se întindea mereu și se mișca întruna după cîntecele fetelor... în tremura la fece mișcare. De s'ar fi rupt coarda... atunci... păcat că nu s'a rupt.

Pe rînd îi venira bătrinei în minte toate cum au urmat; venirea nașilor, mersul la biserică mașă, jocul — hora miresei — și tîrziul de tot după ce se risipise lumea, în fața casei lor... cele două cară, unul... încercat cu zestrea fetei... al doilea — care avea să-î ducă pe amîndoi. Pin' aci au ținut-o puterile. După ce s'a închis poarta în urma mirilor — mama Irinei a țipat odată fără să știe că țipă și a căzut ca un trunchiu la pămînt în mijlocul curții.

De atunci sînt două luni, dar ei îi se par ca două ani... S'a deșteptat ea încet din leșinul în care căzuse...

Era culcată în pat și — acoperită cu un straiu... în cuptor ardea focul...

Bătrînul ședea pe marginea păcelului și îi ținea amîndouă minile în minile lui ca să i le încălzească.

— Ți-e mai bine, ui-te ț-am pus o cărămidă caldă la picioare, erai rece ca o moartă — grăi el. S'a ridicat apoi încet de pe dunga patului, a luat de pe masă o ulcea cu vin îndulcit și apropiindu-o de gura ei, i-a zis: bea, și mai vină-ți în fire; am mai fost noi... singuri —

și nu ne-am... prăpădit. Ți-ai uitat pe semne
că și noi ne-am lăsat părinții. Copiii lor, nu-
i vor lăsa pe ei?... S'avem răbdare... știu — da-
rurile Duhului sfânt.

A beut bătrîna vinul, apoi s'a întors cu fața
spre perete. Un val de sînge i se urcase în față...
ar fi dorit... să plece bătrînul să nu-l mai știe
aproape.

Bătrîna așeză camașa la locul ei în ladă, în-
chise capacul, apoi își luă furca și începu să
toarcă. Acum nu-î mai părea casa așa de...
pustie... torcea înainte la firul subțire de in.

Din cînd în cînd clipea din ochii turburi și
ridea din gura curată ca a unui copil de cîteva zile.

Pentru cine torcea inul din furcă? Mai știu —
poate pentru nepoți... **Maria Cunjan.**

Călugărița.

La mica ferestruce cu gratii dela schit
Stă maica și privește al lunii răsărit. —
E liniște pe munte și-i pace peste văi,
Și boabe mari de lacrimi lucesc în ochii săi.

Să vede copiliță, cu bucle aurii,
Jucîndu-se 'n țărîină cu cete de copii,
Și albă stă 'nainte-i, sub nucul cel plecat
Căsuța părintească din margine de sat.

Apoi se vede fată, cu mîndre flori în păr
Stînd singură cu dragul în umbra unui măr.
Cad frunzele 'n grădină; ei vorbe dulci își spun,
Și nunta e să fie în ziua de Crăciun.

Și iar să vede 'n urmă, la poarta lor în prag,
Plîngînd îndurerată pe umărul lui drag.
Ș'o lasă, și se duce cu murgul lui apoi
Că țara își chemase voinicîi la război.

Iar cînd pe-o zi noroasă de iarnă a sosit
Rășăș ce-i da de veste că dragul i-a murit
Să vede ocolită de bunii ei părinți
Plîngînd toți trei la vatră cu lacrimi ferbinți.

În urmă, într'o toamnă, așa cam pe la strîns,
Bătrînul ei părinte rugîndu-se s'a stîns;
Căzu în scurtă vreme măicuța ei la pat
Și pîn' să treacă anul și dînsa i-a urmat.

Mai vede, cum sub glie în deal i-a pus apoi
Spre veșnică odihnă alături pe-amîndoi.
Iar ea lăsînd căsuța și satul liniștit
Urcat-a căvărășa ce duce cătră schit.

Și stă la ferestruce privind cu gîndul dus
Cum luna printre stele să 'nalță tot mai sus. —
E liniște pe munte și-i pace peste văi
Și boabe mari de lacrimi se scurg din ochii săi.

Ecaterina Piliș.

Asupra unor rătăciri critice intitulat „Probleme literare“.

Sub titlul „Probleme literare“, dl G. Ibrăileanu publică în „Viața Românească“ (Nr. VII—VIII) o lungă critică împotriva articolului meu „Morală în artă“, apărut în această revistă (Nr. XI—XII, 1906). Voi încerca să răspund nu continuând discuția înaintea, ci numai analizând modul dlui G. Ibrăileanu de a critica: ce critică, cu ce știință, cu ce mijloace... lăsând cititorului să conchidă dacă mai e cu putință a discuta mai departe.

Dl G. Ibrăileanu critică din răspuneri articolul meu „Morală în artă“ mai întâi fiindcă a crezut că acesta a fost scris pentru a răsturna cele spuse de D-sa într-o cronică din „Viața Românească“ Nr. 2. (V. R. VII. 51). E curios cum D-sa s'a putut înșela astfel, deoarece prima notă a articolului meu spusesem: „scritorul acestor rânduri... nu va răspunde dlui G. I., ci căutând să schițeze în câteva rânduri de unul articol de revistă aceeași temă... lămurind pildele întrebunțate de dl G. I. în felul său, va lăsa cititorului aplicarea celor spuse la articolul dlui G. I. cât și alegerea adevărului.“

Tot ce-am avut de spus direct dlui G. I., am spus în cele citeva note care înîi însoțeau articolul; în timpul articolului însă D-sa a fost trecut cu vederea.

Articolul „Morală în artă“ a fost conceput ca un studiu științific, care să trateze problema raportului dintre artă și morală, un studiu în care bine înțeles nu putea să încapă cele spuse în cronici de dl G. I.; de aceea D-sa greșește când crede că adversarul e D-sa (adversarul — eu! — V. R. VII. 52). D-sa își dă o importanță mai mare decât îi dau în realitate ceilalți, D-sa crede că e întâiul, singurul care vorbește în chestiunea artei și a moralei și că oricine scrie apoi nu se poate adresa decât D-sale. De aceea spune că eu „discut cu niște teorii pe care le împrumut cu deasupra... adversarului.“ (V. R. VII. 52); da, dacă le-ași fi atribuit D-sale, pe cînd așa eu am studiat numai chestiunea, am vorbit de ceace s'a spus în general în privirea tezei acesteia și nu de ce a spus dl G. I. De altfel aceste lucruri le-a văzut în parte și D-sa însuși, de aceea izbucnirea de ciudă de ce nu vorbește mai mult de D-sa, în cuvintele: „Un procedeu greșit a dlui R. (eu) e că D-sa nu discută cu omul ci cu niște teorii“ (V. R. VII. 52). Omul mi-e absolut egal, cu el nu am nimic, ci numai cu ce spune omul,¹⁾ și dacă D-sa n'a prea spus mult — calitativ, nu cantitativ (lucru de care nu se poate plînge nimeni) — nu e vina mea.

A doua greșală mare pe care mi-o găsește dl G. I. e că nu-mi dau seama de pozițiunea adversarului față cu teoria artei pentru artă și cea tezistă. (V. R. VII. 52). Într-o notă la articolul meu trecut, arătasem această situație a dlui G. I. drept o trecere nemotivată dela o teorie la alta, o oscilare între cele două teorii — aceeași

numai după aparențe. căci de unde puteam afla mai mult? Dl G. I. a scris totdeauna numai polemici, din care însă nu putea să se vadă teoria D-sale. Trebuia să scrie un studiu obiectiv științific, emancipat de deșertăciunea polemicei, în care să expună teoria artei tenționiste, căci a spune numai că cutare n'are dreptate fiindcă ai găsit un exemplu — bun sau rău — potrivit, fiindcă poți să-i întorci ce spune într-o glumă — de obicei lipsită de spirit — încă nu însemnează că ai lămurit chestiunea, că ai dat la lumină o teorie, sau cel puțin că susții una. Numai după un studiu serios ar fi putut dl G. I. să condamne pe adversari (acest cuvînt războinic e al D-sale) că nu-l pricep²⁾. De aceea în toate polemicele de pînă acum, dl G. I. nu a făcut decît să se critice indirect... critica îndreptată împotriva cuiva spre a arăta puțintea, nepriceperea, neștiința aceluia nu a servit decît să arate aceste lipsuri la D-sa însuși.

A treia greșală pe care mi-o impută dl G. I. e că prea citez mult (V. R. VII. 51), prea documentez ceace scriu. D-sa adoră „je m'en fichismul“ (de aceea numește pe dl Lovinescu simpatie) și urăște felul meu de a susține ceva cu dovezi, de a-mi arăta convingerea, nu ca o toană de dimineață sau de seară, cum spune dl Lovinescu, ci drept o hotărîre câștigată încet, prin studiu, prin analiză, o convingere întemeiată pe gândiri înrudite din trecut... Și chiar în cazul cînd dl G. I. admite cuiva să studieze cu adevărat chestiunea, D-sa cere acestuia cel puțin mîndria de a-și apropria spusele autorilor cercetați, dîndu-le ca pe ale sale proprii, lucru pe care D-sa îl numește asimilare. A spune cum a crezut cutare, a mărturisi cînd întrebunțezi o gîndire a altcuiva, cui aparține, consideră D-sa drept „preparație“ nefolositoare, drept „lucătărie“ (V. R. VII. 51). A asimila însemnează după D-sa a-ți apropria ce ai spus altui. Așa de pildă:

„Orice artist e un soliloq...“

„Artistul clădește o lume... fără nici o preocupare de public...“

Dl G. I. „Viața Rom.“ VI. 484 și VIII. 215.

„All poetry is of the nature of soliloquy.“

„The peculiarity of poetry appears to us to lie in the poet's utter unconsciousness of a listener.“

John. Stuart Mill.

Thoughts on Poetry and its Varieties. Dissertations and Discussions. I 71.

Tîrziu (V. R. VIII. 216) dl G. I. zice: „arta este expresia solilocă a sentimentelor și a concepțiilor prin imagini — împrumutînd cu oarecare schimbări și generalizări (!) definiția lui John Stuart Mill.“ Cînd o schimbă atunci D-sa o mărturisește, cînd e direct lăsat, D-sa tace... Onestitate științifică!...

Și s'ar mai găsi multe împrumuturi de acestea luate fără știre, cînd s'ar alătura articolele dlui G. I. la scrierile lui Spencer sau Guyau de pildă. Acum dacă citațiile

¹⁾ Nu sînt iubitor al polemicele personale care pot înfînța pe alții, fiindcă le dă privilegii, de a-și arăta talentele sofistice, (scușinta adrocatească, umor (ce lasă de obicei mult de dorit) etc., dar care numai prin aceasta rămîn neroditoare. De aceea acest răspuns personal e întâiul și ultimul făcut mai mult spre a arăta, prin analiză unei polemici, ce prejă se poate pune pe ele.

²⁾ Dl G. I. exclamă mai în fiecare articol foarte exasperat cînd i se va pricepe înșfîșit teoria?... Atunci oînd și-o va expune.

fără semne de citații sint direct luate din operele acestor scriitori să numai întoalțe la alții, nu pot să spun... totul e că asemănarea se vede.

În articolul meu trecut am dat multe citate în interesul subiectului, fără să mă gândesc dacă îi va plăcea ori nu dlui G. I. În scurtul rezumat asupra evoluției istorice a esteticii, nu puteam să mă întind în expunerea teoriei fiecărui estetician, de aceea m'am mărginit să însoțesc generalitățile, pe care le spuneam, de citate ce mi-au părut că cuprind cel mai mult și mai clar ideea fiecăruia, relativ la chestiunea pe care o susțineam. Dl G. I. însă, nu a vrut să vadă aceasta. Mai departe am întrebuințat peste tot citatul acolo unde ideea pe care voiam să o exprim fusese spusă de cineva mai înainte. Din citări dl G. I. face «fișe» și cu acest cuvânt încearcă să facă glume — însă nici măcar cu meritul de a fi original.

După aceste chestiuni prealabile... asupra procedurilor — trecind peste aeriile ce-și dă dl G. I. că pune ordine în ceea ce am spus eu —, «să venim la chestie...» așa cum a așezat-o D-sa!

Cînd vorbește de crearea operei de artă (V. R. VII. 53) dl G. I. vrea să-mi găsească contradicții, spunînd că «fișele» se lovesc în cap; dar pentru a dovedi aceasta D-sa nu pune în față două contradicții, ci două idei care se completează una pe alta, D-sa le desparte și le tratează ca independente, zicînd că într'un loc susțin una și în alt loc alta. Pentru a contradice D-sa întrebuințază neadevărul.

În «Luceafărul» (Nr. IV. 91) am zis mai de mult: «Numai expresiunea sufletelor mari care cuprind spiritul neamului și al timpului lor au produs arta mare...» era o idee generală pe care o detaliam într'u citva în articolul despre «Morală în artă». Totuși dl G. I. imi atribuie cu deasla susținerea artei impersonale — lucru pe care nu l-am menționat decît atunci cînd fixează caracterul sub care s'a manifestat realismul francez; armează însă de aci, că eu însumi susțin impersonalitatea artei? Dacă am vorbit de ideea care cer romanticii s'o reveleze artă, urmează că cer eu însumi artei să filosofeze?

Neîncrederea în posibilitatea unei arte impersonale am arătat-o chiar atunci cînd vorbeam de realism prin cuvintele: «totuși felul artei documentare impersonale purta caracterul eului» dovădind aceasta prin definiția lui Zola și a lui Maupassant sau «aceasta nu înseamnă negarea personalității artistice» (L. XI—XII. p. 230). Unde e contradicția cînd peste tot accentuez rolul personalității în artă: «deosebirea artei din punct de vedere a influenței neamului, a timpului, a personalității» (L. XI—XII 224), «natura omului care se exteriorizează în toate activitățile sale.» (L.

XI—XII. 225), «a înțelege cit de legată e firea artistului cu opera...» (L. XI—XII. 225), «nu copia realității se vede în artă, ci natura preșchimbată în expresiunea unui suflet mare» (L. XI—XII. 220). De unde scoate atunci D-sa că eu am susținut arta impersonală? D-sa dă drept susținut de mine ceea ce nu am susținut nici-o dată, ceea ce ni-ar fi fost peste putință să susțin, deci unul din motivele principale de critică pe care îl repeta mai la fiecare pagină în potriiva mea e un neadevăr: D-sa procedează neonest. Același lucru îl face cînd mă condamnă de victimă realismului (V. R. VII. 56), deoarece eu am arătat că nu cred în o artă naturalistă sau realistă în înțelesul strict al cuvîntului, spunînd: «întrucît arta poate fi cu adevărat naturalistă în sensul scriitorilor secolului trecut... nu poate fi vorba aici» (L. XI—XII. 230) (fîndcă făcăm numai istoricul). De asemenea dl G. I. putea să vadă că eu nu pricep arta drept decalcare a naturii din felul cum arăt că e lumea ogîndită în artă: «ceea ce prezintă arta...» (L. XI—XII. 230) de fapt reală, în lumea imaginilor, realitatea în nerealitate în fantazie (L. XI—XII 220), «nu realitatea sau copia ei în artă, ci natura preșchimbată în expresiunea unui suflet mare, natura trecută printr'un suflet de artist» (ibidem), «în artă e lumea marită peste putința lor (a publicului mare) de a o cuprinde singuri» (ibid. 225), «cit de emancipată e tema de mărimea concepțiunii» (cu privilegiul lui Rubens) (ibid. 224) etc. — și cu toate acestea dl G. I. spune cu o nemărginită îndrăzneală că eu ași fi susținut că «artistul redă realitatea așa cum este ea» (V. R. VII. 54), că «artistul transpune (!) realitatea (!) în artă...» că «artistul e o plăcă fotografică» (V. R. VII. 51), artistul un receptor pasiv de imagini» (V. R. VII. 53). În aceasta mistificare a adevărului dl G. I. caută să se ajute prin cele spuse de mine asupra organului perceptiv, însă tot cum D-sa înțelege rolul organului perceptiv în artă dovedește o uimitoare necunoștință pe terenul estetic, — unit cu dorința de a contradice, prin falșificarea celor susținute de mine.

D-sa crede că a arăta adevărata valoare a simțului în artă înseamnă a susține că arta copiază natura în sensul plăcii fotografice. Din articolul meu nu a putut nici măcar să bănușcă așa ceva, deoarece eu spun categoric că: «în mărginirea la un simț nu trebuie să se înțeleagă că artistul redă numai percepțiunea sa, ci el gîndește într'o artă și gîndirea sa e însăși opera» (L. XI—XII. 224), tot așa își va reprezenta numai impresiunea... pictorul care trecînd peste reprezentarea numai a celor ce vede în jurul său, vrea să intruzeze o idee picturală, un tot născut în fantazia sa» (ibid. 225), «fantazia, gîndirea în imagini, își desfășură activitatea sa la fiecare artist în limitele facultăților sale» (ibid. 224) etc. Iar cînd zic că «să redea imaginea din el, e ultima fîntă a artistului (ibid. 225) aceasta idee putea numai dl G. I. să o transforme în a fotografia, deoarece eu explic imaginea tocmai ca să o deosebesc de imaginea plăcii fotografice, prin: «o imagine (artistică) redă ceva din natura trecut printr'o fire, care cuprinde caracteristicile poporului și a timpului în care s'a născut» (ibid. 224), (e același lucru spus mai înainte sub forma: arta e expresiunea sufletelor mari ce cuprind

1) Cu privilegiul citațiilor, Dl G. I. găsește ocazia să spună că eu de a fost cu puțință să citez de pildă pe Taine sau Brunetiere... Parcă e repeta o idee bine exprimată a cuiva, sau numai a reală ceea ce o poră cercetarea istorică, obiectivă a altcuiva, însemnează a admite fără rezervă tot ce acceptăm sau susținem. Nici chiar D-sa nu cred să admită eu totul pe Paul Stapfar (!) cu toate că îl citează așa de mult. Tot cu privilegiul citațiilor, dl G. I. confundă odată pe Burekhardt cu Baedeker; fiindcă a răzut citat «Der Charakter» de Burekhardt și-a închipuit că e tot un simplu Guide!!!...

spiritul beaului și al timpului («L.» IV. 91). Despre o obiectivitate a artistului poate fi numai într'altă vorba întrucît prin ea se înțelege că artistul vede un lucru, o ființă, o acțiune din lumea din afară numai pentru ea (independent) și nu din punct de vedere a raportului ei cu lumea înconjurătoare. Neînțelegerea — poate intenționată — a celor susținute de mine, adăugată cu deasupra mistificare a adevărului, îi dă prilegîu dl G. I. să umple pagini de critică cu încercări de ironii care trec peste ceace se poate spune într'o discuție, cu exemple absurde, toate numai spre a mă combate... spre a putea spune că mă contrazic. Apoi cu aer smerit dl G. I. mă întrebă dacă mi-am dat seamă care e interesul pentru care D-sa încurcă lucrurile astfel («V. R.» VII. 53); mărturisesc că nu, ceace cred însă hotărît și că nu interesul pentru adevăr, căci ca să suspi adevărul, nu poți întrebuița neadevărul... Ce ai vrea însă să știu, e dacă onestitatea în scris nu intră de asemenea în principiile de moralitate de care dl G. I. face atîta zgomot...

În ceace privește «organul perceptiv» voi face dlui G. I. încă odată neplăcerea și voi lămurii în scurt această chestiune.

Pictura de pildă, se adresează vederii. Prin ochiu — organ perceptiv — se percepe tot ceace pictorul ne spune într'un tablou, și critica judecă tabloul întrucît el spune ceva în acest fel. Ideia picturii a artistului o pot cunoaște numai din tablou, numai prin reprezentarea în tablou poate să mi-o comunice, numai după ce văd reprezentat, pot să o judec... Ideia primă a artistului nu există pentru privitor decît în reprezentare, ideea e însăși tabloul. În forma care îmi impresionează vederea trăește opera; de aceea felul cum e tratat subiectul și nu însăși subiectul mă interesează. În fața unei statui în care sculptorul a vrut să reprezinte toată frumusețea, armonia, viața ce exprimă un corp omenesc desăvîrșit, te întrebii desigur și ce face omul reprezentat, pentru a-ți explica poza și a controla verosimilitatea dar e cu totul afară din considerarea estetică să te întrebii de e bine ceace face... cînd sculptorul a vrut să arate numai cît de frumos e acel trup în acel moment. El l-a văzut la suprafață — în suprafața și expresia sufletului —, neajudînd și rolul acțiunii modelului, căci în acel caz ar fi încetat și la artist considerarea curat artistică.

Nu prin semnificație, cum spune dl G. I., trăește opera de artă, ci prin ce e ca artă. Mai toate tablourile mari semnificative ale unui Mackart sau Piloty care cuprind părăși întregi de Muzeu, n'au în ele atîta viață, frumusețe, cît dantelierea lui Ver Meer din Luuvru (Un tablou de-o palmă în lung și 'n lat.) Desbracă un subiect de forma care i-a dat-o și în care l-a conceput artistul și ce mai rămîne? Aceiași Madonă cu copilul său însoțită și de sfinți e subiectul părții celei mai mari din tablourile renașterii. Care era aici însemnătatea alegerei subiectului, cînd totul era dat?

Ca răspuns la întrebarea... sărăcă a dlui G. I. (dacă un pictor de portocale — după ceace susțin eu — e mai însemnat decît Michelangelo («V. R.» VII. 53) e de spus aceasta. Artistul cuprinde în artă viața. Redînd pe om, el dă ceace e expresiv, omenesc, însemnat... în acesta,

transpunîdu-se în el. Pullicul la rîndul său trăește în opera artistului. Artistul care va putea să se transpună, va putea simți, imagina, însufleți, un om superior, o acțiune înaltă complicată, e bine înțeles sufleteste mai mare decît cel a cărui suldet nu se poate ridica peste lucru, peste animale, peste omul simplu. Și pentru public e satisfacerea mai mare cînd artistul îi dă să trăiască ceva înalt, ales, puternic, decît cînd îi dă numai natură-moartă; căci o satisfacere mare pentru cel ce gustă artă e a trăi mult, mare, intensiv. În artă e tot omul un «gourmand de la vie».

Insemnătatea unei opere însă nu depinde de subiect, ci de mărirea concepției artistice, subiectul fiind înălțat de redarea artistică. De aceea nici nu e cu putință o clasificare a operilor după însemnătatea sau semnificația subiectului. În «Las Meninas» (Madrid) a lui Velasquez e reprezentat numai un grup de familie dela curtea lui Filip al IV. (Velasquez însuși cum vrea să picteze pe rege și pe regiină, pe cînd în mijloc subiectul principal îl face mica prințesă Margareta-Maria care stă între două dame de onoare, dintre care una cu o reverență îi oferă o cupă pe o tavă), sau în «Las Hilanderas» (Madrid) numai oiste țesătorese; deși tablourile acestea sînt inferioare ca semnificație multor de Murillo, totuși cine ar putea prețui pe Velasquez sub Murillo. — De asemenea o prețuire a operilor picturale după valoarea cuprinsului, ar respinge de pildă mai toată pictura olandeză față de cea italienească. E cu putință însă aceasta? E posibilă o asemănare între opere așa de diferite după cuprins? Un tablou de Metz, Jan Steen, Terborch, Pieter de Hoogh etc., stă alături cu un tablou de Boticelli sau Perugino cu același drept de operă de artă; o comparație între ele după însemnătate nu e cu putință, căci însemnătatea unei opere o dă concepțiunea artistică și nu subiectul tratat filozoficește, moral, sociologic... nu partea de «critică a vieții».

Asupra tuturor acestor amănunte elementare nu m'au putut întinde în articolul meu trecut, ci m'am mărginit să comprin aceiași ideii în cîteva cuvinte ca: «felul cum e exprimat un subiect și nu subiectul constituie opera de artă...» «cît de emancipată e lumea de mărirea concepției artistice...» «nu ce, ci cît de mult exprimă opera îi face și meritul...» etc., suficiente ca să arate și dlui G. I. ce e cu organul perceptiv, că o asemănare între artist și placa fotografică nu e cu putință, etc.

Mai departe dl G. I. vrea să spună că față cu cele susținute înainte, mă contrazic anarhic cînd zic că artă exprima un sentiment. Dacă ași fi știut că D-sa e așa străin de psihologie, atunci ași fi lăsat la o parte și notele prin care mă adresez D-sale, din articolul meu trecut. Cînd discuți cu cineva teoria judecăților sau a silogismelor consideri că acela știe ce e noțiunea și deci te va putea înțelege, de nu... tot ce poți face e să-l rogi să o învețe și apoi să vie să continue convorbirea. Și doar dl G. I. a făcut mare caz de psihologie, de pildă: «are să mă silească X sau Y să consult, cînd vreau să judec pe poet, numai primele pagini din psihologie, senzații, imagini și are să-mi smuncească tratatul din mină cînd voi vrea să trec la sentimente», («V. R.» I. 137). O nu, ... deloc, la chiar X sau Y îl sfătuește să-și citească

cartea pe care a luat-o numai în mână. — Dacă D-sa ar fi studiat cu adevărat psihologia. cum e atunci cu putință să afirme: «parcă atitudinea morală și sentimentul față de opera n'ar fi același lucru!» (*V. R. VIII, 56), sau «sentimentele se judecă din punct de vedere moral» (*V. R. VII, 64)? Nu numai cel mai elementar tratat de psihologie, dar și într'un dicționar D-sa ar fi putut afla că, sentimentele compuse ale omului se împart (după calitate) în intelectuale, estetice, morale religioase.¹⁾ Despre aceasta împărțire însă dl G. I. pare a nu avea nici o cunoștință: pentru D-sa există numai un sentiment; sentimentul moral, și de aceea de cîteori întilnește cuvîntul sentiment în articolul meu pe care îl critică, D-sa îl scrie cu litere mari, atrăgînd atenția că m'am prins, am vorbit de sentiment deci de morală căci «sentimentele se judecă din punct de vedere moral» zice D-sa. (*V. R. VII, 64)!... Toată critica ce mi-o face dl G. I. în aceasta privință e fondată pe aceasta reducere a tuturor stărilor afective omenești numai la una: sentimentul moral. (Tot așa dacă D-sa ar fi confundat de pildă sentimentul estetic cu cel religios, desigur că ar fi putut să mă mai critice și în aceasta privință — propriu zis să dezvăluie atentatul ce-l face D-sa la psihologia elementară, lucru de care acuză pe alții, (*V. R. VII, 65) — încă odată pe atîi). Dacă D-sa ar fi citit cu atenție într-o psihologie chestiunile privitoare la sentimente, în special sentimentele estetice, ar mai fi cîștigat cunoștința multor lucruri, de care azi nu se mai îndoaie oimenei... afară de cei străini psihologiei, afară de D-sa.

Așa întîi ar fi putut vedea că: «pe cînd toate celelalte emoții (e vorba de cele care dau naștere sentimentului social, moral, religios) au originea și rațiunea de a fi în conservarea individului, ca individ sau ca ființa socială (être social) emoțiunea estetică se știe, (dl G. I. nu!) diferă de celelalte prin aceea că activitatea care o produce are ca scop nu săvîrșirea unei acțiuni vitale sau sociale ci numai plăcerea de a se exercita.»... și atunci n'ar mai fi putut conchide așa de simplu că: aceste sentimente (e vorba de cele produse de o operă de artă, deci estetice) se transpun în cititor se adaugă la seria de motive determinate ale voinței, (*V. R. VII, 60), sau: «sentimentele (produse de opera de artă) care determină voința în lupta vieții» (*V. R. VII, 64) sau: «... asemenea sentiment (produs de opera de artă) crează o serie de motive anumite pentru acțiuni» (*V. R. VIII, 219) ultimul cuvînt subliniat de D-sa). Se vede din aceste cîteva citate (în textul dlui G. I. vine foarte des) confundarea sentimentului estetic — care e fără poftă, fără voință, fără interes, — cu cel moral care «nu este în sine însuși decît o tendință spre acțiune, o predispoziție», care e «în fond mișcare sau împedecare a mișcării, tendință spre acțiune sau împedecarea acesteia...

a cărei caracter înăscut și necesar e de ordin motor și nu de ordin intelectual.»²⁾ Deci și critica dlui G. I. în privirea spuselor mele, că sentimentele provocate de opera de artă nu pot fi motive pentru voința cititorului, se naște numai din necunoștința chestiunii despre care vorbește.

Mai departe dl G. I. spune că orice sentiment căpătat printr'o operă lasă o predispoziție în suflet» (*V. R. VIII, 218), că după orice «carte» (operă literară) «voința... în viitor, în determinarea ei, se va resimiți de efectele acelei «cărți»» (*V. R. VIII, 219)³⁾ (rog să se știe că aici sentimentul se identifică după dl G. I. cu subiectul moral sau imoral!). Această idee și-o contrazice dl G. I. singur, întîi în parte prin cuvintele: «dacă n'am predispoziție pentru anumite sentimente «cartea» nu-mi va produce nici un efect, dar dacă am predispoziție «cartea» va fi o întarire a unei serii de motive determinate ale voinței mele» (*V. R. VII, 219), și mai departe, cu totul, prin mărturisirea: «dacă prin comprehensiune mă pot pune în simțirea ce o are un criminal cînd ucide din pasiune, urmează că o am și eu? Urmează că o aprob? Înțeleg ce s'a petrecut în el, pot trăi în imaginație sentimentul lui, dar îl desaproab» (*V. R. VIII, 227). Dacă e așa de ce se mai teme D-sa de «predispoziția ce-i ramine în suflet»? De ce atîta scris zadarnic căci sintem cu totul de acord? Aceasta comprehensiune e ceea ce cer și eu — cui îi lipsește, îi lipsește și priceperea pentru artă... Dacă D-sa aprobă sau dezaproabă acțiunea unui erou dintr'un roman de pildă, e treaba D-sale intimă; scriitorului îi e absolut egal dacă D-sale îi e drag sau nu personajul reprezentat; el a vrut numai să intruzeze, să reprezinte un om întreg, o fire hotărîta, yie... atît. — Din această însă nu rezultă că el îl desaproabă sau aprobă. Dacă dlui G. I. îi e simpatîc sau antipatic cîntare personajii dintr'o operă, acesta nu condiționează întru nimic valoarea artistică a ei. Dacă chimistului îi place sau nu cum miroase cîntare gaz mi-e absolut egal. Ceea ce vreau — cînd își ia în_sărcinarea să-mi vorbească în chimist de acel gaz, — e să-mi vorbească despre el. Tot așa va vorbi și criticul despre opera de artă și nu despre gusturile sale. — Descrierile impresiunilor pe care le produc unele opere de artă asupra spiritelor mari sînt, fără îndoială, interesante, dar valoarea lor nu stă în lamurirea operei însăși, ci în valoarea proprie, în impresiunile ce le redă... și aceasta e o valoare de operă înjumătățită, artă parazitată cum am spus. (Desigur că dl G. I. nu va face greșeala să se socolăie între acestea).

Tot din studiul sentimentelor putea dl G. I. să vadă că impresiunea estetică nu e egală cu impresiunea produsă de realitate, că simțirea în artă e intrucitva slăbită prin conștiința că ceea ce se reprezintă nu e adevărat, ci numai aparență, că prin această conștiință cel ce gustă artă e înălțat din viața de toate zilele, e liberat de interese, de nevoi; el trăește într'o lume aparență care nu-l poate nici ajuta nevoilor sale, nici să i se împotrivescă pla-

¹⁾ Ribot. Op. cit. p. 235—236.

²⁾ După ce dl G. I. a citit pe Dickens, Zola, Eminescu, Goga după ce a sîzit marsuri... (fanebro paste) de Chopin, D-sa se simte un fericit mizantrop ce stă deoparte cu înipul să între în stîmba celor ce așteapta o drupă sărbătoare (*V. R. VIII, 219). Mă rog așa consequent și unitar e determinată voința dlui G. I. totdeauna?

³⁾ Omul se comportă față cu natura în trei chipuri: primind (mai exact a se bucura de... = geniessend), cunoscînd (erkennend) și lucrînd (activ, handelnd), — aceasta prin facultățile de simțire, reprezentare, gîndire și voință. Fiecare din acestea dău în sufletul lui naștere unui sentiment diferit; cele dinții sentimentului estetic, gîndirea, sentimentului intelectual, voința, celui atic. (Vezi asupra acestei chestiuni de pildă studiul psihologic — Das Gefühl de Dr. Theobald Ziegler. Leipzig 1899.)

⁴⁾ Ribot. La psychologie des Sentiments. Paris. Alcan. 1903. pag. 330.

nurilor sale, nici să-i facă rău. Un contrast la aceasta alcătuiesc firile serioase rigid burgeze; chiar cea mai liberă plăcere ei o gustă cu o seriozitate încordată, ei au totdeauna de a face cu scopuri care tind la realizare; de atâtea scopuri ce-i înlănțuie ei au pierdut puțința să scape de realitate.¹⁾

Trebue ca cineva să aibă un suflet mare, mărime de gândire, de simțire, spre a putea vedea lumea apărută în artă desinteresat, să nu o confunde cu realitatea. E o mărime rară... de aceea și cei ce pricep cu adevărat arta sînt rari. Omul al cărui sentiment estetic nu e dezvoltat, sau confundă arta cu realitatea («L.» XI—XII. 219) sau fiindcă nu poate să trăiască prin simpatie sentimentului care a îndemnat pe un artist la creație, neînțelegînd opera, scote din ea numai ceea ce e la nivelul înțelegerei sale. După preceptele sale strimte el judecă dacă ce face cutare personajul din roman e bine sau rău, i-ar fi lui de folos sau nu, etc. Să înțelegă o ființă redată în roman pentru ea, să-i simtă forța ce o are de a trăi în artă, dacă acțiunile ei îi sînt conform firei, hotărîtoare... atîtea și atîtea care a determinat pe artist la crearea, care fac frumusețea operii, toate acestea rămîn pe de lături pentru omul lipsit de priceperea estetică. El caută într-o operă «ce are de spus artistul» în privința de «critică a vieții» («V. R.» VIII. 216, 218), cum te îndeamnă artistul să trăiești ca să-ți fie cit mai bine... el vrea ca artistul să-l inițieze în viața practică. Aceasta e considerarea sa estetică... desigur dacă sentimentul estetic e egal cu sentimentul moral.

Fără o concepțiune artistică nu ar putea exista arta, și a precieerea morală pe care o cere dl G. I. artistului omoară arta, stînge impresiunea artistică. Căci atunci cînd voi înțilni într-o operă încercări de ale artistului să-mi arate că arestă fapta săvîrșită de eroul său e bună, că aceea e rea... atunci impresiunea estetică s'a pierdut deja, deoarece eu încep să-mi încrușez părerile mele cu ale autorului, convingerile, ideile, interesele persoanei mele (care am spus că se pierd în considerarea estetică) cu ale lui, și atunci și independența artei e scohorită din neafirmarea, din necondiționarea ei. Dar spre a înțelegi ceea ce negă impresiunea estetică, ceea ce numai aparține sentimentului estetic, trebue să cunoști acest sentiment, trebue să cunoști caracterele impresiunii estetice. Așa să știi că impresiunea estetică e legată la cel ce gustă arta cu o stare supra individuală («über individuellen Zustand»), o inconștiență de sine drept cutare persoană, și o transpunere sufletescă în operă, o confundare, un fel de a trăi în operă: bine înțeles avînd conștiența că lumea aceasta a artei e o lume peste realitate, e o lume ideală. Așa trăesc de pildă în artă un omor, simt tot ceea ce simte cel ce face omorul, dar o rară adevărată de faptul pe care acum îl simt pe care îl trăesc, nu se arată, deoarece știu că aceasta e numai aparență, că nu e faptă reală.

Lumea operii de artă e închisă în sine, are realitate numai în operă, durează numai cît opera și «cine duce lumea aceasta mai departe cu gîndul, adică o compune mai departe pe sucoteala lui, procedează tot așa de inte-

ligent precum ar proceda acela care s'ar scoti cu toată seriozitatea ce să înceapă mai degrabă cu averea cîștigată în vis, acum treaz. sau cum să-și rînduiască acum viața pe baza acestui cîștig»¹⁾.

Numai din cunoașterea caracterelor sentimentului estetic se poate explica tot raportul între om și opera de artă lucru pe care însă nu-l pot face aici unde am intenția să arăt numai ce fel de critică face dl G. I., cu ce cunoștințe etc., ci voi relua această chestiune într'un articol viitor despre sentimentul estetic și opera de artă.

Acum să continuăm mai departe cu analiza susținerilor dlui G. I. La începutul lungii D-sale polemici dl G. I. spune că eu confund problema creațiunii operii de artă cu cea a raportului dintre ea și public. («V. R.» VII. 53) și după 26 de fețe D-sa conchide: «ați văzut cum dl R. (eu) confundă problema creațiunii operii de artă cu cea a raportului dintre ea și public» («V. R.» VIII. 224), fără a arăta odată cum de confund eu apariția geologică a munților din Elveția cu admirația turiștilor... cum spune D-sa figurat.

În chestiunea raportului operii cu publicul cred că neînțelegerea dintre D-sa și mine provine din aceea că D-sa înțelege totdeauna prin cititor pe acel om «șuratic, ... un om dintre aceia față cu care se poate pune fără multă discuție problema influențelor morale» («V. R.» VIII. 223) pe cînd eu cînd am vorbit de artă am presupus totdeauna pe cititor drept omul care înțelege arta. Așa am zis: «arta e pentru pușini... pentru cei ce se aleg, ... a ajuta lumea să se ridice la înalțimea artei e scopul mare pe care trebue să-l urmărească omul luminat, și nu a cere artei să ia forme accesibile oricărui fel de public» («L.» IV. 92, XI—XII. 232). Ce ar deveni toată arta dacă ea ar trebui ferită de toți acei oameni neînțelegi, asupra cărora ar putea să aibă o influență rea? Artă presupune oareșicum un cerc de oameni înruditi cu artistul, un cerc de oameni care au mărimea de a putea cuprinde lumea artistului. Artistul nu se adresează — dacă poate fi vorba de adresare în o creațiune în care se ignorează publicul — decît firilor înrudite, numai adesea îl pot pricepe. Căci public care să înțeleagă arta pe de dos, care să ia din ea tocmai ce nu trebue luat, care să o imite, a fost și va fi întotdeauna, și totuși societatea nu s'a ridicat în potriua artei de teama raului cărui ar putea da naștere. Dl G. I. admite numai literatura conformă teoriilor sale politice, sociale, morale; dar și în această admitere nu e totdeauna consequent. Așa D-sa laudă ca morală novela Ion Ursu a dlui Sadoveanu (literaricește D-sa a spus în Curentul nou, că e slabă) deși în această novelă e un popă «care seduce pe femeia altuia fără muștrări de conștiență», lucru care îi face scribă în romanul lui Maupassant «Fort comune la mort» («V. R.» VIII. 221). Bine dar dacă alți popi dela țară vor citi această carte și se vor lăsa determinați în acțiunea lor, de acest popă? Cum rămîne cu efectul moral al operii? Pe urmă, de ce aici dl Sadoveanu nu «se bucură» (tot ce spun aici de dl Sadoveanu e în felul

¹⁾ Th. Lipps, Aesthetik, II. Teil. «Die ästhetische Betrachtung und die bildende Kunst» Hamburg, Leipzig, 1900, p. 86—87.

criticei dlui G. I.) cu popa, și de ce Maupassant se lucră cu Bertin? De ce acesta din urmă nu e jucăria soartei ca Ion Ursu? De ce Ion Ursu are «circumstanțe atenuante» și Bertin nu? Afară de teoria poporanistă⁴⁾ nu știu altceva ce ar putea explica acest fel de a vedea lucrurile.

Tot acest fel curios de a judeca arta din punct de vedere al idealilor D-sale sociale și politice, se adevărește atunci când D-sa vorbind de romanul «Floare oplită» a dlui Sadoveanu, îl laudă pe autor că în descrierea Vascanilor (Pașcanii) nu vorbește de ovrăi de loc și-l critică fiindcă a spus odată în «Crișma lui Moș Precu»: «un țigănor plin de colb și de ovrăi». (»V. R.» I. 167) De ce D-sa oprește aici pe scriitor să aprecieze și de ce cere (vezi nota 1.) dlui Sandu-Aldea aceasta, atunci când e vorba de țărani (»V. R.» V. 305)? Căci tot atât de arzătoare e la noi în țară și chestia țărănească ca și chestia ovrăiească, ba chiar a servi chestiunea țărănească — românească — înseamnă a te împotrivi ovrăiei. De ce dar D-sa cere dlui Sadoveanu să nu aprecieze lucrurile, cum le apreciază orice bun român, dacă D-sa admite o artă care să aprecieze după interesele timpului? Iată la ce fel dar de judecare artistică duce critica după idealul dlui G. I. Ești poporanist — critic — atunci dai brevet de bun sau rău unei opere după cum servește această chestiune și fiindcă în poporanism nu e implicat antisemitismul, condamnă pe tot autorul care se va amesteca în această chestiune din urmă. Ești antisemit, atunci condamnă pe tot scriitorul ce arată în opera sa cât de puțin simpatie pentru neamul ovrăiesc, după cum poporanistul condamnă pe cel cu simpatie pentru capitalist. Ești teolog, atunci numești adevărată artă numai aceea ce e în marginele dogmei, ce cîntă slava bisericii și a preoției, și ai cele mai rele cuvinte, cele mai aspre calificări de ne-arta pentru dl Sadoveanu, de pildă, fiindcă nu simpatizează cu preoția, fiindcă o vede așa de rău. Închipuiescă-și acum cineva cifri criticii cu teoriile de acestea sint... și apoi plîngă de milă artei!...

Cînd dl G. I. conchide despre aceleași opere că sint «admirabile artistice... opere din cele mai artistice» (»V. R.» VIII. 220) și tot deodată că sint imorale nu e oare surprinzător (!) că D-sa nu deosebește judecarea artistică de judecarea morală? Căci atunci cînd laudă partea artistică a unei opere, desigur că o analizează din alt punct de vedere, decît acela cînd îi critică moralitatea... și deci prima critică artistică n'are nimic de a face cu a doua, morală, de aceea asupra aceluiași lucru două sentințe cu totul contrarii. — Altădată (într'un articol despre criticele dlui Lovinescu) am spus că operă de artă se poate studia și din punct de vedere moral, religios filozofic, medical.⁵⁾ etc. și acel studiu poate fi foarte bun, dar nu are nimic de a face cu ceea ce face valoarea a unei opere; sentința artistică — bine sau rău — poate fi cu totul contrară (cum am arătat

mai sus că se întîmplă la dl G. I.) aceleia pe care o dă analiza medicală, filozofică etc. Dl G. I. însă spune categoric: «mai mult, ca critic, pot nici să nu studiez opera din punct de vedere artistic» (»V. R.» VIII. 225) (e vorba de criticul literar), dar dacă nu o face criticul de artă cine să o facă sociologul, moralistul, doctorul, popa?

D-sa mă condamnă că așa cum concep eu critica e estetică. (»V. R.» VIII. 234) Dacă D-sa ar înțelege prin critică estetică a lămuri valoarea artistică a operii (»L.» XI.—XII. 222—3) atunci ar avea tot dreptul să o numească astfel și eu nu ași face decît să-i dau dreptate, pe cînd așa, ceea ce D-sa îmi atribuie că ași fi zis eu, de critic, e o mistificare a adevărului, deoarece eu am spus că: «cu frumosul, cu problema impresiunii artistice, structura impresiunii, se ocupă teoreticianul estetician (»L.» XI.—XII. 221) și nu criticul cum spune dl G. I. că ași fi susținut eu (»V. R.» VIII. 224). Confundarea pe care dl G. I. vrea să o arate că o fac eu între critic și estetician (teoretician, filozof) nu o pot considera decît ca o întoarcere intenționată a lucrurilor pe dos, o lipsă de bună credință, un neadevăr numai spre a putea critica. În mai multe locuri eu deosebesc anume categoric pe critic de estetician, d. e.: «criticul ignorează pentru studiul său estetica teoretică, estetica în armonie cu o sistemă de a considera lumea dă idealurile tuturor timpurilor, e quintesența considerațiilor pur speculative, poroite dintr-o anumită stare de civilizație și atîrînd de filozofie, pe cînd critica de artă care aparține analizei, își începe cercetările dintr'un punct de vedere cu totul diferit de al ideilor filozofice, și anume din punctul de vedere al realității estetice (ceea ce există ca operă)» (»L.» XI.—XII. 222). Mai mult, cînd trec dela estetica la critică spun: «toate teoriile aparțin numai filozofiei artei și nu reprezintă punctul de vedere al criticii artistice... sau e o mare deosebire între filozofia artei și critică de artă...» (»L.» pag. cit.) De unde deci conchide dl G. I. că eu confund critica cu estetica (»V. R.» VIII. 225)?... Și fiindcă această confundare e neadevărată, e făcută de D-sa, cît pot fi de adevărate și toate greșelile pe care dl G. I. vrea să ni le atribuie din cauza acestei confundări? Nu dl G. I. «critica nu este o noțiune identică cu estetica» cum vrea D-ta să fi zis eu, ci critica analizează o operă, pe cînd estetica face teorie asupra frumosului în general, asupra sentimentelor estetice (străine D-tale), asupra impresiunii estetice etc... deosebire mare. Și dacă am spus mai departe de critică cum că e o știință, aceasta nu fiindcă o consider una cu estetica — cum spune dl G. I. iarăși neadevărat, — (și nici nu o consider ca o știință egală cu matematica sau cu chimia), ci o consider științifică în procedeu... aceasta am explicat-o și atunci prin cuvintele: «critica e o știință, ea nu vrea să impresioneze ci lămurește și explică» (»L.» XI.—XII. 223). A lămuri, a explica nu e un mijloc artistic, ci științific. Am spus: critica e știință, ca împotrivre celor ce susțin critica drept artă. — Ce-l privesc pe cititor sarbedele rătăcirii sau închipuiri pe care le brodează în contul — și spre paguba — unei opere cutate pretins critic, care consideră critica un privilegiu de vorbă a celor neproductivi, ce îl privesc idealurile strimbe de bine, de rău, ale criticului, față cu opera cu

4) „În literatură „poporanismul“ va însemna atitudinea de simpatie a scriitorului față cu clasa țărănească... Această atitudine nu o putem găsi și cere deocît numai în operele unde o vorba despre țărâni...» (»V. R.» II. 306—307.)

5) Dr. Forell, în «Die Sexuelle Frage» studiază personajele din năulele și romanele lui Maupassant din punct de vedere medical.

stă deasupra, peste concepțiunea microscopică a acestuia¹⁾. Tot ceace poate da criticul — adevăratul critic — e să ajute a pătrunde cât mai adinc în nemărginirea unei opere; el trebuie să preschimbe simțirea artistică în gândire, gășind astfel în operă, o logică, o rațiune, o explicație («L.» XI—XII. 222). Idealul său cînd critică, trebuie să fie acel al artistului — spre a-și putea pricepe opera și așa să o explice — nu să umple foii numai cu «ciocnirea» între idealul lui și al autorului (cum zice dl G. I.), o petricică de un munte, cu atît mai mult cu cît criticul trebuie să știe că ce redă artistul în opera nu e idealul său propriu de viață. — După cum criticul se transpune într'un artist spre a-l pricepe, tot așa artistul se transpune într'un subiect care îl impresionează dintr'un anumit punct de vedere: deosebirea e că pe cînd cel dintîi explică, artistul întrupează, redă... ambii pot trăi în altul prin comprehensiune. De ce dl G. I. admite criticului comprehensiunea de a se putea pune în simțirea cuiva, de a o trăi în imaginație fără a aproba, sau desaproba («V. R.» VIII. 227) și de ce nu admite aceasta artistului? Artistul își apreciază subiectul, dar din punct de vedere artistic... și criticul trebuie să arate idealul artistic al acestuia, și pe care îl capătă din studiul operei întregi, adăugat cu biografia în care e cuprinsă firea, influența de mediu, timp, loc... Totdeauna însă cînd criticul întregeste astfel personalitatea unui artist, nu o face decît în pilda artei sale. Cineva poate scrie asupra lui Goethe ca om dar aceasta nu are nimic de a face cu critica literară; cel ce va vorbi de Goethe ca literat, va reface personalitatea acestuia spre a putea înțelege opera și cînd va ajunge la analiza acesteia, atunci va căuta să o explice ca artă și numai ca artă. Cînd critica de artă explică — după cum am spus mai sus — opera din privința altui ideal decît cel artistic, atunci e nedreaptă. Căci nu înseamnă că o operă e slabă dacă nu e conform idealurilor criticului. Nu e un motiv că o operă e slabă, dacă criticul din cauza micimei principiilor sale nu ajunge să o cuprindă, ci din potrivă slăbiciunea cade în cazul acesta asupra criticului, care nu a știut să se mărginească numai la arta pe care o înțelege. Dacă criticul are o fire unilaterală, atunci trebuie să fie cel puțin atît de cumpănit și să evite a vorbi despre arta ce-i e strămă lui firește.

Și încă un cuvînt asupra criticei-artă. Dacă criticul «reconstituie» personalitatea artistului («V. R.» VIII. 229) aceasta nu înseamnă că prin reconstituirea ei vrea să impresioneze, adresîndu-se sentimentului, simțirii ei, ci el se adresează intelectului, gîndirii, convingînd, explicînd. Și exemplele date de dl G. I. cu aceasta ocazie — spre a dovedi că critica e artă, dovedesc mai mult încă o lacună în știința D-sale. Căci D-sa trebuia să știe — dacă se avîntă în studiu de critică — despre Sainte-Beuve 1) că era un artist și deci el nu-și putea părăsi niciodată impresiunile sale, nu putea fi cu totul obiectiv-științific; 2) că ceace a gîndit un spirit mare ca Sainte-Beuve deși cu prilegiul altora, poate fi frumos, interesant, dar nu e critică propriu zisă; 3)

critica acestuia individualistă e de mare valoare artistică, dar e slabă științificește... de aceea e și numită diletantistă. Cît privește pe Taine, dl G. I. face greșeala de a vorbi deodată și în același chip de el și de Sainte-Beuve, ceace înseamnă a forța lucrurile, să... neștiință. Între Sainte-Beuve și Taine e o mare deosebire, cel dintîi a făcut critica subiectivă (pentru timpul lui desigur că părea «l'histoire naturelle des esprits»), pe cînd cel de al doilea a fost doctrinar, a văzut tot printr'un principiu. 2) Sainte-Beuve a văzut numai cazuri particulare, indivizi; pe cînd Taine a văzut mai cu seamă grupe, a văzut sintetic... 3) Taine a vrut să facă știință, a făcut în parte... și dacă i se poate imputa ceva e tocmai forma artistică (prin care dl G. I. vrea să mă contrazică) fiindcă a vrut să impresioneze acolo unde trebuia să explice, să convingă. Deci numai cu afirmația D-sale proprie și cu exemple așa de nepotrivit alese dl G. I. încă nu a dovedit critica drept o artă... »Așa dar... critica e o artă — e pripit.

Pornit cu Taine dl G. I. vrea să mă contrazică spunînd că acesta vorbește de însemnătatea fondului (eu spusese că «fondul e motivarea formei», («L.» VI. 93) lucru pe care dl G. I. nu a vrut să-l înțeleagă cum l-am explicat eu, și mai departe («L.» XI—XII. 229): «Felul cum e exprimat un subiect și nu subiectul însuși constituie opera de artă.» Dl G. I. se înșală foarte, dacă crede că, după cele susținute de mine, nu trebuie relevat, de pildă, într'o istorie a picturii cît de mare a conceput pictura un artist, un subiect oarecare și cu toate acestea nu se părăsește judecarea artei din punct de vedere al «organului perceptiv». Nu-mi pot închipui cum ar putea cineva vorbi despre Giotto fără să arate mărimea concepțiunii picturale a acestuia și totuși nu-mi pot închipui o istorie a picturii după semnificația tablourilor, căci atunci s'ar întoarce lumea pe dos, cei mari ar fi cei mici, și cei mici ar deveni fruntea. (De acest lucru am vorbit și mai înainte).

Tot așa dl G. I. se înșală cînd crede că după cele susținute de mine, criticul nu trebuie să se informeze de viața artistului și de aceea zice că mă contrazic, fiindcă vorbesc de viața lui Rubens. Nu, deloc, ba din potrivă, adevărat critic studiază cum am mai spus mai sus mediu (loc, timp), viața, firea artistului spre a putea înțelege opera spre a-și putea explica ce a îndemnat pe artist la creație, de ce cutare lucru în opera sa și așa mai departe. Dacă D-sa ar fi studiat pe mai mulți artiști în felul acesta, atunci s'ar mai fi lecuit puțin de patima de a cere artistului o normă pentru idealul vieții, o «critică a vieții» cum spune dl G. I. după Paul Stapfer.

Cu aceasta ocazie (Rubens) dl G. I. mă întreabă foarte nevinovat «dar de unde știi D-ta aceasta?» («V. R.» VIII. 230) anume că Rubens era foarte moral în viață... Din studiul izvoarelor directe, ale G. I., și a biografilor scrise, și dacă vreă să ști D-ta, să cercetezi această chestiune atunci îți pot recomanda izvoarele adunate de Gachet, Hyman, Ruelens, Rosenberg, sau biografiile mari a lui Max Rooses sau Emile Michel.

Deși ar mai fi multe de spus despre critica dlui G. I. în privința ideilor generale, totuși nu mai continuă

¹⁾ Dl G. I. gășește că și Eminescu e imoral («V. R.» VII. 64), deci are dreptul să cercă a nu se mai cîtu decoreze el poate să determine viața spre imoralitate!!!

mai departe, ci înainte de a sfârși voiți căuta să ilustrați cele spuse și cu câteva detalii mai expresive (!) așa că prin puținul dat de mine cititorul să-și poată face o idee de critica dlui G. I.

Dl G. I. critică (Oh! și cu ce logică!) revista «Lucafa-
rului» fiindcă ea, care apără caracterul specific românesc al artei noastre, poate să lase să se vorbească în coloanele ei despre arta pentru artă («V. R.» VII. 61), aceasta fiindcă D-sa crede că arta așa cum o pricepe el, nu poate fi naționalistă. De altfel D-sa putea să vadă că această presupunere a D-sale e greșită, deoarece în articolele pe care D-sa le critică eu spusese: «numai expresiunea sufletelor mari care cuprind spiritul neamului și al timpului au produs arta mare cu valoare vecinică...» («L.» IV. 91) peste tot accentuând naționalitatea în artă, deși apăr independența artei (nu zic «arta pentru artă» fiindcă așa cum se înțelege aceasta de obicei și o împușcare a artei). Mai mult chiar, înainte de a apare primul număr din «Viața Românească» eu am arătat însemnătatea naționalismului, a românismului în literatura noastră modernă, arătând și cauza țărănismului: «Accentuându-se din ce în ce sentimentul de naționalitate, scriitorii noștri au falsificat pe cit și cu puțința orașele, unde străinismul a falsificat totul și s'au îndreptat mai cu seamă spre țară, spre țaran, singurul care mai păstra curată firea de român» («L.» IV. 91); aceasta fiindcă scriitorii noștri simțeau necesitatea — și o simt și de a înfrupta în artă ceea ce e propriu al nostru, ceea ce e propriu românesc, ceea ce sunt ei, și nu numai să imiteze pe scriitorii străini. Aceeași idee apare mai târziu în programul «Vieții Românești» («Cătră cititori» Nr. 1) sub forma: «Clasele de sus stau în aer, fără atinge a poporului de jos care, în țara noastră, el singur este o clasă pozitivă ce și-a păstrat mai curat sufletul românesc...» clasele de sus se ating numai cu cultura apuseană... pe care numai o caricaturizează. De unde scoate atunci dl G. I. că eu de sint reacționar,¹⁾ că eu am oroare de accesul țărănimii în viața politică a țării («V. R.» VIII. 61)? În chestia accesului țărănimii în literatură ne-am exprimat la fel, deci nu e deosehire, iar în privința politică nu am spus nici un cuvânt, deoarece am vorbit de artă și nu de politică. D-sa spune iarăși un neadevăr de data aceasta însă motivat (ca și la sentimentul moral = sentiment estetic) prin confundarea pe care o face D-sa întotdeauna între artă și politică. D-sa vrea prin literatură să facă și politică, de aceea toată sistemul D-sale de a critica și de a prețui pe scriitorii, D-sa vrea să introducă și în critica de artă mijloacele politice (mărturisiri nedrepte, atacuri personale nu din cele mai curate, sofisticare, salvarea numai a aparențelor, etc.), D-sa vrea să facă în artă politică de partid, scoborind totul la interese. Se vor

găsi însă întotdeauna oameni care să se împotrivescă la pătrunderea intereselor politice și în artă.

Dl G. I. vorbind de arhitectură («V. R.» VII. 62—63) după ce repetă sub altă formă tot ceea ce am spus eu, cu un aer cași cînd mi le-ar spune D-sa mie întii, ca să mă contrazică, D-sa mă întreabă de ce aici iau punctul de vedere al unui tendenționist? Pentru că să arăt că nici așa nu merge, că și un tendenționist care ar pricepe ce e arhitectura nu ar putea ajunge niciodată la hotărîrea că «arhitectura poate fi judecată din punct de vedere strict moral.» («V. R.» VII. 60), la care ajunge dl G. I. În aceasta parte dl G. I. se încurcă rău, așa D-sa spune: «arhitectură imorală nu!» («V. R.» VII. 63) și mai departe: «arhitectura are o valoare moralizatoare» (VII. 64). Ma rog dacă există o arhitectură moralizatoare, ar trebui să fie cu puțință și o arhitectură demoralizatoare și atunci aceasta din urmă ar fi imorală. Deci unde e consecuența? Cum rămîne cu exclamația dela început «arhitectură imorală nu!» sau D-sa a spus aceasta numai fiindcă nu a găsit (bine înțeles) un exemplu de arhitectură imorală?

Ma interesează decît acest sofism «ratat» e mărturisirea dlui G. I. că «sentimentele și concepțiunile izvorite din trairul mizerabil... le exprima artistul-arhitect prin proporții matematice și linii!» («V. R.» VII. 63). Iată o morală transpusă în matematică și geometrie, o psihologie redusă numai la numere și linii, o filozofie matematică și geometrică! Ar fi de un interes universal dacă dl G. I. ar dezvolta această citire în fracțiuni și în unghiuri a gradului de moralitate sau nemoralitate a unui timp, cum face acum numai relativ la mizeria timpului gotic! D-sa ar trebui să facă tabele de unghiuri, de linii, de fracțiuni morale și de cele imorale. Prin aceasta ar da odată pentru totdeauna cheia înțelegerii arhitecturii. D-a trebuie să se priceapă și în chiromanție.

Nici partea în care dl G. I. tratează (!) muzica nu e mai rău reușită. Așa D-sa spune: Muzica exprimă. Ce? Sentimente! (aici mărturisirea: «sentimentele se judecă din punct pe vedere moral») ... deci muzica exprimă sentimente morale. Exemplu!: E imorală Muzica ce va exprima sentimentele unei cocote într'o operetă («V. R.» VII. 64). Să începem cu exemplu: dacă s'ar lăsa cuvintele afară din bucată de muzică ce o cîntă acea cocotă în operetă, și dacă melodia i-ar cînta-o altcineva D-sa ar mai putea spune de acea bucată de muzică dacă e morală sau imorală? Greșeala ce o face dl G. I. aici, e că confundă adevărata muzică — muzica simfonică, cu muzica de cuvinte, din care D-sa ia numai cuvintele și nu însăși muzica. Dacă D-sa ar fi căutat vreodată să-și explice ce sentimente exprima muzica propriu zisă (fără cuvinte) ar fi văzut că moral sau imoral nu ar fi avut nici un loc; aceasta fiindcă muzica cum am spus altădată, nu dă acest sau acel sentiment,

¹⁾ Și fiindcă s'a vorbit atîta de morală: Oare e moral, felei dlui G. I. de-a lavi pieziș și pe sub mîna într'o revistă, care e o fală a noastră, numai pentru că aceasta revistă a oferit odată publicului un articol cu un punct de vedere diferit de al D-sale? E aceasta desinteresare științifică? Iuptă curată pentru adevăr?

²⁾ Dl G. I. repetă de multori în decursul articolului că eu sint reacționar, aceasta e o dovadă cum și D-sa să discute în chestie de estetică și critica artistică, reducînd totul la politică.

³⁾ În exemple dl G. I. e cam nefericit și aici, ca și cu Sainte Beuve și Taine. Tot așa odată că sa arate cum artistul judecă lumea cum o apreciază D-sa alose ca pîdă Satiră III. și a IV. de Eminescu («V. R.» VIII. 216). Orice poetică i-ar fi putut însă arăta că satira ca și poezia didactică nu e artă în adevăratul înțeles al cuvîntului, așa că D-sa greșește cînd ia satira ca motiv acolo unde vorbește de artă curată.

ci dă stări sufletesti, tristețe, veselie, noțiuni de sentimente, care nu pot fi cuprinse în judecarea moral sau imoral.)

În sfârșit, altă parte a muzicii cîți și a arhitecturii sint bucați unice în ceace privește discuția în chestiuni necunoscute celui ce discută. D-sale i se pare că eu mă încure fiindcă vede lucrurile dintru început incurcat. Așa D-sa afirmă odată singur ceace critică la mine (fără să fi susținut eu). »Artistul crează realitatea a doua oară, în al doilea exemplar» (»V. R.» VII. 214). Iată pe dl G. I. predind arta drept copie a lumii reale. Arta repetarea lumii, aceeași lume în dublu exemplar, lumea de douăori... Oare lumea numai odată nu i e D-sale de-ajuns? Eu am zis în această privință că arta nu copiază natura ci o anumită față a ei trăește în artă. Dar dl G. I. nu vrea să știe de aceasta. D-sa critică transpunerea lumii în artă, placa fotografică... copia

lumii... al doilea exemplar, D-sa critică la început la mine ceace avea să spună la urmă D-sa.

Deși ar mai fi multe, și dintre detalii, de scos din articolul de critică al dlui G. I., susțineri de același fel cu acele citate pînă aici, totuși nu urmez mai departe deoarece cele date pînă acum cred că vor ajunge să dovedească cititorului, cum, cu ce știință și cu ce mijloace critică dl G. I. precum și de ce nu urmez mai departe discuția. Cînd discuți cu cineva probleme de algebra, presupui că celalalt știe cele patru operații, iar dacă te convingi de contrariu, atunci amîni convorbirea pe cînd le va învăța. Cînd dl G. I. va fi ajuns așa departe, atunci vom relua discuția, pînă atunci însă îi zic »la revedere!» sau poate chiar și »adio!»

Berlin, Noembrie 1906.

Marin Simionescu-Rîmniceanu.

Cele două cîmpii.

(Legendă indiană)

de
H. Sienkiewicz.

Au fost odată două țări, una lîngă alta, cari se asemănau cu două cîmpii nemărginite pe care le despărtea un rîu limpede.

Malurile acestui rîu se depărtau într'un loc formînd un vad puțin adînc, ca un lac mic, a cărui apă era liniștită și străvezie.

Sub bolta albastră a cerului se zărea ca un cîmp aurii, de unde se înălțau ramuri de lotus, ale căror flori transfirii și albe se deschideau pe apa liniștită. Pluturi împetriști se roteau în jurul acestor flori. Printre ramurile de palmieri cari creșteau pe mal și chiar mai sus, în atmosfera liniștită, glasul păsărelelor suna, ca zăngănitul clopoștelor de argint.

Pe aici era trecerea dintr'o țară într'alta, dintre cari întia se numea Cîmpia Vieții, iar a doua Cîmpia Morții.

Amîndouă fuseseră create de preainaltul și atotputernicul Brahma, care încredință cîrmuirea Vieții bunului Vișnu, iar pe a Morții înțeleptului Siva, zicîndu-le:

1) Dl G. I. cu știința psihologică ce îi stă la dispoziție, consideră tristețea, veselia, melancolia, pesimismul. (»V. R.» VII. 55) ca sentimente morale. De ce atunci D-sa nu critică »la psihologia des Sentiments» a lui Ribot de pildă (ian pe aceasta fiindcă cuprinde un rezumat de ce s'a spus în timpul din urmă asupra sentimentelor, și așa, criticînd pe aceasta, D-sa ar critica întreaga psihologie modernă), care vorbește de pesimism în sentimentul estetic (rubrica caracterelor generale ale sentimentelor patologice estetice)?...

— Faceți cum veți crede mai bine.

Atunci în țara care aparținea lui Vișnu, viața începu să clocotească. Soarele începu să răsară și să apună. Zilele și nopțile se urmau regulat. Marea nemărginită se revărsa și se retrăgea. Nori, încărcăți de ploaie, se arătară pe cer. Pămîntul se îmbracă cu păduri, și se împănă cu oameni, animale și pasări.

Pentruca toate ființele viețuitoare să se poată înmulți, bunul Vișnu creă Iubirea, poruncindu-î să fie în același timp Fericirea.

Brahma îl chemă atunci la el și-i zise:

— Tu n'ai să faci nimic mai desăvîrșit pe pămînt, pentrucă eu am creat deja cerul. Odihnește-te și lasă aceste ființe pe care le-ai numit »oameni» să-și țese firul vieții fără nici un ajutor.

Vișnu ascultă de porunca lui Brahma, și de-atunci oamenii începură să se gindească la ei înșiși.

Din faptele lor bune s'a născut bucuria, iar din cele rele mîhnirea. Ei băgară de seamă cu uimire că viața nu e o bucurie neîntrepută, ci acest fir despre care vorbise Brahma era țesut de două femei, dintre care una cu sursul pe buze și alta cu lacrimi în ochi.

Expoziția de copii din comuna Apoldul-român;
Tineri din Apold.

Se duseră înaintea tronului lui Vișnu și începură să se plingă:

— Stăpîne, viața e grea în întristare.

El le răspunse:

— Să vă mîngăie Iubirea!

Ei se întoarseră liniștiți, căci Iubirea risipea într'adevăr întristarea care, față de fericire, era așa de mică încît nici nu făcea s'o bagî în seamă.

Dar Iubirea era în acelaș timp stăpîna dăta-toare de viață și, cu toate că țara cîrmuită de Vișnu era mare, în curînd mulțimea de oameni nu mai avu destule fructe pe pomi, nici destulă miere dela albine.

Atunci, cei mai cuminți începură să despădurească, să lucreze pămîntul, să samene grîu și să secere.

Și astfel se născu munca.

În curînd toți trebuiră să lucreze, căci munca ajunsese nu numai temelial vieții, ci viața însăși.

Din muncă se născu truda și din trudă oboseala.

Oamenii veniră din nou în fața tronului lui Vișnu:

— Stăpîne, ziceau ei, ridicînd brațele, truda ne-a slăbit trupurile, oboseala ne-a pătruns oasele; noi am dori să ne odihnim, dar Viața ne silește să nunciam mureu.

Vișnu răspunse:

— Marele Brahma nu mi-a îngăduit să desăvirșesc Viața. Dar pot să fac ceva ce să întreprupă Viața și care vă va da odihnă.

El creă somnul.

Oamenii primiră cu bucurie acest nou dar și îl socotiră ca unul din cele mai mari daruri pe care le primiseră dela zeii. În timpul somnului, grijile și amăgirile deșarte dispăreau, puterile istovite se întremau. Somnul, ca o mamă bună, usca lacrimile întristării și îmbrobodea capetele celor cari dormeau cu un nour liniștit de uitare.

Iar oamenii preamăreau somnul astfel:

— Fii binecuvîntat, căci ești mai dulce decît viața adevărată!

Ei n'aveau să se plîngă decît că nu ține veșnic, ci e urmat de deșteptarea care aduce munca, truda și noi osteneli.

Acest gînd îi prigonea atît de mult încît, pentru a treia-ora, se duseră la Vișnu.

Expoziția de copii din comuna Apoldul-român;
Directorul școlii române cu familia.

— Stăpîne, îi ziseră ei, ne-ai dat un mare bun, dar e nedesăvârșit. Fă ca somnul să fie veșnic!

Vișnu își încruntă sprâncenele divine și su-părat de nemulțumirea lor le răspunse:

— Eu nu pot să vă dau aceasta. Însă duceți-vă la trecerea riului și, pe malul celalalt, veți găsi ceea ce căutați.

Oamenii se supuseră și, în cete mari, ei se îndreptară îndată către malul micului lac, unde se opriră privind de cealaltă parte.

Dincolo de apa liniștită și limpede, pe malul împodobit cu flori, se întindea Cîmpia Morții, țara lui Siva.

Acolo, soarele nici nu răsărea, nici nu apunea. Ziua și noaptea nu existau. Toată întinderea era plină de o lumină vie și totdeauna deopotrivă. Lucrurile nu făceau umbră de loc, căci această lumină pătrundea pretutindeni și părea că este firea însăși a lucrurilor.

Această țară nu era un deșert, căci cât puteai vedea cu ochii, zăreați coline acoperite cu murețe păduri de arbori, împrejurul cărora se ureau plantele acățătoare. Iedera și vița erau atâr-nate de stînci. Dar stîncile, arborii și plantele erau

aproape străvezii și ca din lumină multă vie. Frunzele de iedera erau roșietice ca revărsatul zorilor. Totul era răpitor, de o blîndețe necunoscută în Cîmpia Vieții, curat, cufundat într'un vis limpede, amorțit într'un somn ideal și fără sfîrșit.

În aerul curat, nu era cea mai mică adiere. Nici o floare nu se clătina, nici o frunză nu tremura.

Oamenii cari veniseră pe malul riului, cu mare sgomot, amuțiră văzînd această întindere nesfîrșită, vie și nemișcată.

Apoi, începură să vorbească pe șoptite:

— Ce liniște și ce lumină!

— Acolo e pacea și somnul cel veșnic.

Cîțiva dintre ei, cei mai oboșiți, ziseră:

— Haideți să căutăm somnul cel veșnic

și intrară în apă.

Apa se desfăcu îndată înaintea lor, ca și cum ar fi vrut să le ușureze trecerea.

Cei cari rămăseseră pe mal, cuprinși de neliniște, îi chemară pe nume, dar nici unul dintre ei nu-și întoarse capul ci își urmară drumul mai departe, atrași de farmecul țării minunate.

Mulțimea, care-i privea de pe malul Vieții,

Expoziția de copii din comuna Apoldul-român: o familie fructașă.

observă că trupurile lor, cu cât se depărtau, cu atât se făceau mai străvezi, din ce în ce mai ușoare, din ce în ce mai luminoase și mai strălucitoare par' că se pierdeau în lumina care acoperea Câmpia Morții.

După ce trecură, se culcară printre flori și copaci, la poalele stincilor spre a se odihni. Ochiul le erau închiși, dar fețele lor străluceau de o liniște nespūsă și de o fericire pe cari nici iubirea nu le-o dase în Cimpia Vieții.

Văzind aceasta, cei rămași își ziceau între ei:
— Țara lui Siva e mai bună și mai dulce decât a noastră.

Și ei începură, din ce în ce mai mulți, să treacă în cealaltă cimpie.

Erau falnice cete de bătrâni, de oameni în puterea vârstei, de bărbați și soții, de mame ducând copii de mână, de tineri și fecioare, Mii și milioane de oameni se adunară la pacinica trecătoare, așa încît Cimpia Vieții se pustii aproape cu totul.

Atunci Vișnu, a cărui datorie era să îngrijească Viața, se sperie că dăduse el însuși, într'o clipă de supărare, un asemenea sfat și, neștiind ce să facă, se duse la preainaltul Brahma.

— Creatorule, îi zise el, scapă Viața! Tu ai făcut țara Morții așa de limpede, așa de fru-

moasă și așa de fericită încît toți părăsesc pe a mea.

— Nu ți-a mai rămas nimeni? întrebă Brahma.

— Un tinăr și o fecioară numai, Stăpîne, cari, iubindu-se mult, s'au lipsit mai bucuos de liniștea veșnică decât să-și închidă ochii și să nu se mai privească.

— Ce dorești tu?

— Se faci mai puțin frumoasă și mai puțin fericită țara Morții, căci și acești doi mă vor părăsi, cînd va trece primăvara dragostii lor. Brahma se gîndi o clipă și zise:

— Nu voi micșora frumsețea nici fericirea Morții. Voi face altceva spre a mintui Viața. De acuma, oamenii nu vor mai trece după plac de pe un țarm pe altul.

Zicînd aceasta, Brahma țesu un vâl des de întunerec, creă apoi Frica și Durerea, poruncindu-le să ție acest vâl întins înaintea trecătoareii.

De-atunci, câmpia lui Vișnu mișună de oameni, căci, cu toate că țara Morții a rămas luminoasă, liniștită și fericită ca mai înainte, oamenii se tem de trecătoarea care duce dela Viață la Moarte.

Oblongoreck. 4 August 1903.

Trad. de O. L. — Pitești.

Un interviu cu dl Mark Twain.

»Am arut odată o idee genială,« începe să povestească hazliul nostru amic Ionescu. »Dorind să lansez, cu cât mai multă vilvă, o broșură ce voiam să scot, m'am decis să fac o lovitura extra-ordinară, publicînd în fruntea ei, drept prefață, un interviu cu celebrul umorist american Mark Twain.

Afliind că el se găsește la Viena, imi făcui geamatanul, dădui fuga la gară și cum trenul nu'era încă gata de plecare, mă instalai într'un compartiment, scoasei notesul să văd dacă mi-am însemnat adresa celebrului scriitor și-mi făcui planul: să-l invit la mine la hotel sub pretext că a-și fi o rudă bolnavă a lui. Și... de acolo, aveam să mă descurc eu ușor. Dar cum eram obosit, am cam început să moțui.

Iată-mă la hotel în Viena. Rog pe un om de serviciu să înștiințeze pe marele umorist că o rudă a D-sale, fiind pe moarte, dorește să-l vadă pentru ultima dată; și pe cînd omul pleacă, eu aranjez în jurul meu o serie de sticlute, imi pun o luminare aprinsă la cap și aștept.

Spre marea mea bucurie, n'astept mult, căci dl Mark Twain intră pe ușe, și fără fasoane, cași cînd ași fi fost mort de mult, s'asează lingă patul meu, își face cruce și începe să mă privească... Tacticos, el pune un deget pe mine, apoi imi închide un ochiu, șoptind cătră omul trimis să-l aducă:

»A murit și a uitat să închidă ochii... Văd că încă n'a intrat în putrefacție... dar mi se pare că nu e nici macar mort de tot, după cît observ. — Socot însă că nu mai are mult...«

O scumpe dle Twain, gem eu cu glasul unui muribund, — cit de fericit sint că pot să te mai văd odată, înainte de a muri.

Nu spun eu, — șoptește dl Twain — n'a murit încă complect. Apoi scoțind niște cărți postale ilustrate din buzunar le aranjază pe pat, așa ca să le văd. Sunt ilustrate cu chipul D-sale. Și marele scriitor zice cu aerul cel mai milos și afabil:

»Am pus cărțile astea ilustrate, ale mele, așa, ca să mă vezi de mai multeori. Sint aci o duzină: așa că mă vezi de o duzină de ori, și cu modul acesta o să fi de o duzină de ori mai fericit. Acuma trimet servitorul să mai cumpere vre-o zece mii de ilustrate de ale mele și astfel ai să fi de zece mii de ori mai fericit, încât o să te trezești direct în raiul fericirilor înainte chiar de a muri.»

»Mulțumesc, mulțumesc, scumpe dle Twain...

»Mă rog, n'ai pentru ce. Dar o mică întrebare: mai ai toate minile, scumpă rudă?... vreau să zic: nu ți-e ruptă nici una?»

»Nu; mulțumesc, am două minii și sint întregi. Dar pentruce întrebarea?»

»Fiindcă după figură, n'ași fi așteptat să ai cel puțin patru, dacă nu o duzină de minii... Dar picioarele, le ai complete?»

»Da, complete... însă am numai două.»

»Numai!? hm păcat, n'am noroc! În sfârșit poate că ai altceva mai patricular, poate ai mai multe limbi... poate vre un apendice la spate, poate ai două inimi sau mai multe; poate...»

»Nu, vai nu am nimic extra-ordinar...»

»Va să zică ești o rudă obicinuită; un om comun, fără nimic extra-ordinar pe D-ta... Eee... Asta nu e nici o treabă bună... speram să fi ceva extra-wurșt, cum se zice aci în Viena. Dar în sfârșit, dacă nu ești... ce sa-ți fac?... credeam că văd în D-ta ceva mai deosebit, să ai un tunel prin burtă; sau să ții capul sub braț; să ai ochii în călcie... De! dacă nu e, nu este! Dar atunci ce chef ți-a venit, scumpă rudă, să mori așa din senin? Poate ai vre-o comandă sus în cer sau în iad... ceva afaceri urgente.»

»Nu n'am nimic», gem eu cam îngrijorat de modul cum vorbește D-nealui.

»Să nu te miri de cele ce-ți spun» îmi zice marele literat. »Convingerea mea e, că, dacă ar reuși cineva să furnizeze cu petrol pe d-nii

Lucifer, Belzebut & Compania, ar realiza cu iadul, care este o firmă foarte veche, cunoscută și solidă, dirijată de acești domni, ar realiza, zic, o afacere splendidă. Sint conșinși că babacul Rokefeller ar da cel puțin cinci milioane, celui care i-ar procura posibilitatea să furnizeze cu petrol această cunoscută și solidă casă. Eu cred că Rokefeller numai în acest scop, s'ar decide să moară, numai ca să poată pune la cale gheșeful ăsta. De aceea eu aș fi de părere, dacă te decizi pentru ceva, să te hotărăști pentru iad. Curaj!»

»Vai, dle Twain...»

»Nu, dragă rudă, nu șovăi: du-te în iad, căci cu Dumnezeu slabă nădejde să faci vre-o afacere. Bătrînul Sabaoth e mai șiret decît Carnegie al nostru: el își fabrică toate singur.

— »Dar dle Twain, ceeace spui D-ta, nu gândesc că e tocmai serios.»

»Ai dreptate, D-ta începî să »nu mă gîndești«, fiindcă ești ca și mort, e logic: în momentul cînd n'ai să mă gîndești, n'o sa mă existe de loc.»

»Cîteva clipe mă uit la el cu aerul unui idiot; sint că îmi vin nebuli. Cum? eu să fiu mort?»

»Păi bine frate, eu n'am făcut socoteala așa! Deodată îmi fulgeră o inspirație prin cap. Încep să mă ciupesc pe sub plapuma cu așa putere disperată că-mi vine să urlu de durere. Dar durerea aceasta îmi pricinuește o plăcere, o fericire fără margini. Căci îmi zic: »Slavă Domnului mă simt dureri, îmi vine să urlu, decî nu sint mort...» Dar ca să nu se observe bucuria mea, eu gem.

»Dar, scumpe Domn, în viața practică, măi toți acei, cari nu gîndesc par'că ar exista și ei... cel puțin aparentele ne arată...»

»Ne arată că ei nu există. Poftim; în filozofie; toți filozofii, pe cari îi știm, există numai, fiindcă au gîndit Numește-mi D-ta un filozof, care n'a gîndit: sau un necunoscut, care n'a gîndit. Așai că un astfel de mastodont n'a existat?»

»Așa este. Dar un bivol, un pom, în sfârșit există chiar fără a gîndi...»

»Mă rog, un »nimic« ceva care nu există poate să gîndească?»

»Dacă o ieși așa, negreșit, dle Twain, că ai dreptate, totuși eu unul, eit exist, și pot să o dovedesc.»

Scumpă rudă, ești un biet muribund, dacă

nu cumva ești deja mort: în această calitate, ar trebui să te scuteci de neplăceri, dar, fiindcă n'am încotr'o, am să-ți dovedesc ușor cât de puțin ești D-ta. Iată: eu n'am nici o rudă, nici pe emisfera asta a globului, dar nici pe cealaltă; și nici pe vre-una din planetele sistemului nostru solar... Așa că, dacă ești o rudă de a mea, D-ta nu ești de mult de tot; pot spune dar că ești mort cu un veac sau două înainte de a exista. Acum ești ceva... nebulos, ceva gazeiat, în sfârșit, nu ești!»

»Dar« strigă eu exasperat, aproape inebunit de groaza morții. »D-ta îmi spui gândirea D-tale, eu te aud, în sfârșit îmi vorbești, eu raționez...«

»Raționezi rău... e și explicabil... ș'apoi dacă îți vorbesc, ce are a face!? Eu vorbesc cu văzduhul, cu o umbră care a fost a D-tale... Propriu zis, eu țin aci un monolog: căci, la drept vorbind, dacă ești ruda mea, nu ești; iar dacă ești viu, nu ești ruda mea, ci un mincinos, un șarlatan. Însă cum nu vreau să-ți fac această injurie — să cred că ești viu —, eu admit, și sint convins, că, ești mort.«

»Bine, dle Twain,« zice eu, dându-mă învins, »sint mort, dar admite că nu sint încă definitiv.«

»Sper că n'are să ție agonia D-tale, numai de cheful meu, o sută de ani. Sint prea bătrîn ca să aștept atîta...«

»Bine, să admitem că sint mort definitiv; ce ai să faci cu mine?«

»Ce să faci? o să te reclam delă autorității, și am să-ți pun corpul în saramură.«

»Aoleo! în ce? în saramură? în apă cu sare!? Nu se poate, Domnule. Nu se poate!«

»Ia te uită la D-nealul! dar ce crezi că o să te pun în alcool. Cu nutra D-tale de bețiv ai fi în stare să bei tot spirtul; și eu nu mă pot ruina pentru D-ta...«

Eu rămîn cîteva clipe uluit: Auzi nenorocire! să mă bage pe mine în apă, și încă în saramură? m'a nenorocit!

»Nu se poate, Domnule! nu se poate. Nici-odată!«

»Ascultă, dragă ruda, fi om de treabă, nu te pot pune nici macar în spirt denaturat: e prea scump, ș'apoi n'ai mai putea să ne fi de nici un folos.«

»Ce folos, dle Twain? La ce v'ași putea fi de folos?«

»Ei, știi, am o corăbioară cu pinze, care m'a

adus incoace peste Atlantic; uneori se întimplă că stă vîntul tocmai în mijlocul oceanului și proviziile noastre se duc repede; atunci corpul D-tale păstrat într'o saramură bună, poate ține loc de marinată timp de cîteva zile... Am mai pățit-o odată așa...«

»Dar sper, dle Twain, că n'o să vă stricaci stomacul cu carnea mea.«

»Cit despre aceasta să n'ai nici o grijă: am mincat eu carne de porc și mai afurisită.«

»Dar bine, de ce nu vrei să mă îngropi aci? Nu ar fi mai ieftin? S'ar economisi o groază de parale!«

»Fiindcă, dragă rudă, am de gînd să vînd corpul D-tale unui Barnum american D-ta ai să fi prezentat publicului ca o minune, a opta minune: rudă care n'a existat, niciodată, și care nu există, dar poate fi văzută și pipăită. O să fie ceva fenomenal. E logica răsturnată. Stîrful D-tale o să aibă un succes monstru.«

»Dar eu nu doresc de loc...«

»Ai dreptate, zice dl Twain compătimitor, »un mort-nici nu poate dori ceva; un mort numai are simțuri, deci nici dorinți. Și fiindcă ești decedat în lege, am să dispun să ți se dea îngrijirile necesare. Fie-ți odihna ușoară, sărmană rudă...«

Sint cum sudoarea morții îmi acoperă tot corpul. Un doctor urmat de un cioclu și de un tîmplar intră pe ușe. Și pe cînd eu, mut de groază, asist la cele ce se petrec, tîmplarul îmi ia măsura pentru coșciug. Deschid ochii, case gura să protestez, dar nu pot articula nici un sunet. Aud cum ruda mea zice tîmplarului:

»Dacă cumva mortul mă scoate vre-un cuvînt să protestez, nu-l luați în seamă. A murit așa de repede încît nu s'a putut obișnui cu gîndul că e mort...«

»Fi fără grije, dle Twain, — zice meșteșugarul, măsurîndu-mă cu un metru care miroase a cadavru, sint obișnuit cu lucruri d'astea: dacă ar fi să mă ia după gura morților, apoi unde ași ajunge? Ar trebui să închid prăvălia! Mai dăunăzi, unul, tocmai îi puneam capacu, nu i-a venit chef să se scoale și să facă gălăgie? Dar eu, repede l-am pus la locul lui, i-am dat una cu ciocanul în cap și s'a astîmpărat imediat, altminteri speria rudele. Numai cînd am fost tînăr, am pățit-o odată cu unul, a rămas de

pomină cazul lui. Tocmai cînd să-l îngrop a spart capacul, a sărit afară și a rupt-o la fugă.*

»Ei și l-ați îngropat.«

»Ași — de unde! — că n'a fost chip să-l mai prindem, alerga mai repede mortul decît noi, și a trebuit să renunțăm...«

»Sper că n'o să faceți tot așa cu ruda mea... De altfel... am să îngrijesc eu să-l înbalsameze cu injecții de sare...«

Auzind acestea vrea să protestez, dar simt o durere la ceafă, mă înbalsamează doctorul după ultimul sistem.

Deodată făcu o săritură. O voce îmi strigă:

»Biletul, Domnule, biletul! mai repede!«

Sării în sus și văzuî că mă aflam într'un vagon. De bucurie că nu sînt mort, începu să sar ca un nebun strigînd:

»Ce fericire! ce fericire! ce fericire!«

»Biletul, Domnule! Mergi la Constanța?«

»Ce fericire!« urmai eu »ce feri... merg la Viena!«

»La Viena...? păi ai luat trenul de Constanța, ai greșit trenul...«

Eu nu încetasem să strig »ce fericire! dar la auzul acestei știri începu să zic:

Ce feri...! ce nenorocire! ce nenorocire! ce nenorocire! Și sîntem departe de capitală Domnule?«

»Nu, abia am ajuns în dreptul Pantelimonului, lângă Mărcuța.«

»Ce nenorocire... Opriti, opriti, vrea să mă dau jos... oprește, Domnule!«

Trecusem cu o așa mare iuțeală dela bucurie

la disperare încît controlorul se crezu autorizat să-mi zică cu un aer protector:

»Poftești să te dai jos la Mărcuța? Nu-ți fie teamă, Domnule, o să te coborî la prima stație, ai să ajungi ceva mai tîrziu, dar ajungi sigur acolo.«

Visasem: — Dar acest debut nepărindu-mi tocmai de bun augur, hotărîi să nu măi scot volumul. Și cum sînt foarte energic, îndată ce-am hotărît eu să fac un lucru, l-am și lăsat. — Și am avut o inspirație fericită, căci mi-am zis: de sigur că pe lingă miile de lei ce am, o să măi pierd cu volumul încă alte cîteva mii, prin reclamă și prin chefurî ce trebuie să fac cu prietenii, ca să-i conving să mă citească. Și aceștia sînt banî pe cari voi fi silit să-i împrumut, și, deci, sînt banî pierduți. Dacă însă nu scot cartea, banii nu se pierd, iată-mă dar cu vre-o zece mii de franci pe cari îi am de o parte, gata, fără să fi mișcat un deget. Și cum sînt econom îi păstrez. Așa-i că e o idee genială?

Ei, ca să mă răsplătesc că am avut această idee extra-ordinar de frumoasă și rentabilă, mi-am permis cîteva cheltueli și cadouri pe cari le-am făcut din economiile mele, păstrînd însă neatînse miile de franci cîștigate în chip așa de ingenios.

Un lucru însă nu prea înțeleg: acum după ce am cheltuit economiile mele, caut la miile cîștigate și nu le măi găsesc. Se vede că am uitat unde le-am depus, căci eu pot jura că nici nu le-am atîns.*

Vasile Pop.

SCRISORI DIN BUCUREȘTI.

V.

Poetul soarelei.

V. Alexandri.

La Iași s'a desvălit o statuă a lui. N'am văzut nici statuă, nici sărbătoarea desvălirii. Dar am citit în »Neamul românesc« descriția acesteia, de dl N. Iorga și ironicul articol al »Vieții românești« despre acelaș eveniment. Evenimentul nu s'a ridicat la înălțimea la care s'ar fi cuvenit. Ba, dacă nici ceva ridicol n'a lipsit, nici de

astădată, putem să ne punem chiar întrebarea, dacă i se poate zice tocmai »eveniment«? În tot cazul îl înregistrăm și noi cu bucurie; iar eu îl iaș drept pretext ca să împărtășesc cititorilor »Luceafărului« o observare făcută cu prilejul unei nouă citiri a poeziilor lui Alexandri și care cred că s'ar găsi adevărată, dacă s'ar verifica și prin o citire nouă a prozei.

Mi se pare, dl G. Bengescu a povestit undeva în »Convorbiri literare«, că V. Alexandri era așa de friguros, încît la Paris nu îndrăznia să

iasă deodată din odaia caldă la aer rece, ci trecea mai întâi prin una ori două odăi din ce în ce mai temperate, pînă ajungea la aerul rece: O pregătire zilnică pentru a înfrunta cîteva grade de frig!

Cînd am citit această informațiune m'am gîndit la fiziologia poetului, pe care nimeni n'a cercetat-o anume pe cînd trăia — cum i-au cercetat-o de pildă lui Zola — și mi-am zis: S'ar putea, pentrucă este firesc, ca ea să fi înfrurit și poezia lui — firește inconștient —, pentrucă nimic nu scapă de influența magicelor și totuși atît de banale experiențe zilnice, care sînt frigul și căldura. Și mi-am zis iarăș că nu era fără de rost veșnicul lui stat la vatra cu jar din Mircești, că va fi avînd un înțeles și mărturisirea (din scrisori) că acum, oarecînd, poate fantaza și scrie versuri, pentrucă în odaie este cald, cald...

Și atunci, luînd volumul lui de versuri din raft, am început să-l citesc băgînd de seama ce rol are căldura, și anume soarele, izvorul ei, în poezia lui.

Binevoii a da oarecare atenție acestei cercetări și veți vedea de unde a intrat în opera lui Alexandri atît de multă lumină, cîtă se află în el, de unde au căzut în ea atitea vapsele vii, de ce te înveselește el și de ce te duce astfel mereu spre optimism: El a fugit totdeauna de umbră și de posomorire și, căutînd pentru sine căldura și lumina, a prins-o cu belșug în operă, a prins-o și pentru noi.

Din *Doine* încă. Iată 'n *Doina* întiul text cu soare, despre un dor al haiducului:

De-aș cînta ziua, la soare,
Doina cea de răzbanare. (Pagina I)¹⁾

În Crai nou Zamfira:

Numai de soare fu sărutată
Pe sînu-i frîgului —
Ades copila mîndră, vioaie
De soare 'npăru-i se ascundea. (P. 4)

Întorcî pagina la Maghiara:

Mîndri-s ochii ca din rai,
Dulci ca soarele din Mai. —
Ca Maghiara scumpă floare
N'ai vedea lucind la soare. (P. 6)

În *Andrii-Popa* soarele apare ca punct de orientare:

Căpitane, frățioare,
Ce se vede despre soare? (P. 8)

Iată și *Ceasul rău*, unde asemenea se ivește o idee poporană:

Oastea 'nviugătoare
A stîns dela soare
Aprigul dușman. (P. 13)

Tot așa în *Strunga*:

În potica fără soare. (P. 13)

În *Cîntec haiducesc*:

Ce-o să facem, vai de noi,
Fără codru, fără soare. (P. 14)

În *dorul*:

Dorul arde ca un soare. (P. 19)

În *Mărioara Florioara*, de repețiteori:

L'al Moldovei dulce soare...
*
Dar umblare-ai frățioare
Zăce ani întregi cu soare...
*
Iar din apă cînd sălta
Și la soare s'arata
Soarele în cale-i sta... etc.

La ideea din urmă a dragostei soarelui pentru o fată Alexandri va reveni în *Legende*, semn că ea era mult mîngăiată de fantazia-i luminoasă.

Deocamdată putem zice că în *Doine* este numai atita soare, încît putem vorbi despre un răsărit de soare. Dar în *Lăcrămioare* soarele este răsărit bine, sus, sus de tot. Poetul văzuse sudul Europei, Italia, Adriatica, Mediterana, soarele sudic, lumina sudică și rămăsese c'un dor vecinic nestins:

Să ating c'o sărutare
Mările din Arhipel...
Duce-m'aș încă 'nainte
Pe cel plat încîntător,
Unde soarele-î ferbinte
Ca ferbintele amor. (P. 98)

Un amor adînc, duios îi deschisese și mai larg inima pentru frumsețile naturii grecești și italiene: Este vorba de al iubirii soare din duoasa *Steluța*; este vorba de acel 8 Mart, pe care-l cîntă expresiv:

¹⁾ Citez după edițiunea *Minervei*.

Intinde cu mîndrie aripele-ți ușoare
O, sufletul meu vesel, o, suflet fericit!
Înalță-te în ceruri și șiori cîntînd la soare,
Căci soarele iubirii în cer a răsărit
Și 'n cale-mi s'a oprit! (P. 28)

Căci amorul e un soare. (P. 35)

În tine cred, Elenă, precum credeam odată
În glasul maicei mele, în sfîntul ei amor,
Precum în soare crede natura 'ntunecată — (P. 41)

Pentru Alexandri par' că nu exista un termen
mai puternic de comparație sau descripție decît
soarele. De aceea el revine mereu d. e. în *Veneția*,
Biondinetă, *O seară la Lido*, *Ursita mea*.

Și în *Suvenire* soarele stăruie în centrul
fantaziei poetului dela *Mircești*. Citez de-aici:
Desrobirea Țiganilor, cele două *fabule*,
Romanța, *Adevărul și minciuna*, firește
și pe *Dridri*, de unde n'ar fi putut lipsi, *Dor*
de călătorie, *Bosforul*, *Strofe* —, aproape
pe pagină de pagină.

Ni *Mărgăritărelele* nu fac excepție. Cînd
este patriotic, poetul cîntă:

Fericit, măreț acela, care sub un falnic soare
Pentru patria sa moare
Nemurire dobîndind. (P. 67)

Scutul *Sentinelei*, «ce ca soarele soare»
este cunoscut tuturor. Mai puțin se ține seamă
de prețul cailor *Sultanului* din *Maroc*, despre
care poetul este sigur

Că el orice comoare,
Și partea lui de soare
Mi-ar da pe calul meu (P. 82)

Ce mare preț — pentru poet!

Poetul este atît de plin de soare, încît îl vede
și unde nu-î. De pildă unde noi, realiști, n'am
vedea decît puțină cenușe, scrum, — ce-aî putea
fi cînd te-ai apropia de soare? —, el vede
încă viața:

Ea era frumoasă, dulce 'ncîntătoare
Ca o floare vie căzută din soare! (P. 71)

Soarele nu lipsește nici din *Bălcescu* murind — s'ar fi putut? —, nici din anul 1855,
cărui-a cere un «mîndru soare» pentru țară,
nici din *Emmi*, care-î plăcu mult lui *Eminescu*.
Și din cite alte poezii nu lipsește! Cititorii
«Luceafărului» le vor citi poate încă-odată...

Eu mai însemn numai un vers, poate cel mai
vechiu simbul din care va eși mai tîrziu o
floare, *Cîntecul gînteii latine*; deocam-
dată, în *Presimțire*, *Alexandri* credea, la
1859, așa:

Și 'n curînd gîntă latină
Răsări-va ca un soare
Coperind cu-a sa lumină
Celelalte mari popoare. (P. 100)

Alexandri poetul se odihnea pe-atunci. Scria
puțin.

Deodată el revine cu putere mare, în *Pas-
telurii*; dintre ele cel dintîi (în volum) cu-
prinde o mărturisire limpede:

Dor gingaș de lumină, amor de dulce soare
Vă mă răpiți cînd vine în țară asprul ger! (P. 120)

Poetul este dureros și gingaș, cînd

Soarele iubit 'nseunde...

sau cînd

Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători. (P. 121)

Și ce veselie este 'n trobeele

Vin *Floriile* cu soare
Și soarele cu flori!

Din *Pastelurii* s'ar putea copia un șir ne-
sfîrșit de citate și tot astfel și din *Varia*. Re-
nunțăm la ele, aducîndu-ne aminte de vorba
poveștii, că de-aici înainte mult mai este și
ceva trebuie să culegem și din ce-a rămas.

Legendele încep cu o idee mai veche, cu
iubirea soarelui pentru *Trestiana*: «Cînd se arată,
soarele îi face semne.» Ideea crește însă și-o ia,
în *Legenda ciocîrliei*, trup de poveste:
cum fata iubește soarele, cum pleacă la el pe
caîi năzdrăvani, cum soarele o 'ndrăgește și cum
blestemul mamei lui o preface în ciocîrlie:

Ades copila, pradă gîndirii ce-o răpește,
Se scaldă 'n lumină, cu soarele graește
Și zice: «Tu, al lumii, monarh strălucitor!
O, splendidă comoară de viață și amor!
Tu, ochiu deschis în ceruri să vad' a mea simțire!
Tu singura-mi dorință, tu dulcele meu mire! (P. 203)

În *Legende* figurile, comparațiile cu soarele
nu se mai sfîrșesc. În *Ana Doamna*, *Le-
genda Rînduniceii*, *Dan căpitan* de
plai, *Grui Singer*, *Vlad Țepeș* și ste-

jarul și alte 18—20 poezii sau poeme soarele stă tot în amiază.

De-acum chiar putem zice că iubirea soarelui devine cult. Deocamdată Soarele de iarnă este chemat de țară:

Tu știi cît țara te iubeste
Și cît în zodia lui Maiu
L'a ta zimbire ea 'nfloroste
Și se preface 'n dulce raiu.

Și ca p'un sol de fericire
Trimis de însuși Dumnezeu

Tu primește-o, dulce mire,
Cu desmerdări la sînul tău (P. 240)

Ediția «Minervei» măi are trei împărțiri Altele, Ostașii noștri și Adaos. După atotputernicia de pînă acum a ideii soarelui ar fi anormal ca ea să dispară și normal să crească încă. În adevăr este uimitor ce des se găsește ea și aici. Cultul soarelui devine chiar mai subiectiv. În monotonia, ce începe a se simți, subiectivismul acesta este o variație: Poetul se închină la soare ca orice păgin. Iată-i în noul cântă soare, un imn de 36 versuri, iată alt

imn, rămas fragment, Soarele. Acesta este mai scurt și de aceea îl prefer ca citat:

O soare, veselie, viață, întinerire!
A lumilor podoabă, a cerului zimbire!
Deschizător feeric de aripi sburătoare,
Deschizător maestos de glasuri cîntătoare,
Alungător de visuri, de griji, de gînduri rele,
Absorbitor de umbre, culegător de stele,
Ochiu splendid, care 'n tine oglinzi întreaga lume,
Ador a ta lumină, mă închin la al tău nume
Și simt că fără tine tot omul în orbire
Lipsit ar fi de zile, lipsit de fericire! (P. 311.)

Putem încheia aici.

V. Alexandri n'are păreche în literatura noastră, cît este vorba de sufletul vieții înflorite la soare, pe care el o simția adinc ca întia condiție a ființei sale, a gîndirii sale, a simțurilor de fericire, a cîntării sale.

Regina a zis despre el că «din cupa sa de aur bea numai lumină». Figura regală este cam grea de conceput, dar eu i-am scris în rîndurile de față un comentariu, care dovedește că în fond este adevărată.

G. Bogdan-Duică.

Lăutarul.

Cîntă, lăutare, cîntă;
Tu ce n'ai nici rost, nici nume,
Altora să-ți spuî povestea,
Cîntăreț, pribeag în lume.
Spune jalea ce te-apasă;
Maiestrită țî-e cîntarea,
Nimeni nu e să țî-o 'ntreacă
Nu e nici privighetoarea.

Și durerile-ți tăcute
De nu vrăi a ni le spune,
De prisos le stringi în suflet,
Par' că tot răsufli 'n strune;
Dacă ochii-ți sint limpezi
Mult mai arzător țî-e dorul;
Supt îngheț — adesea — cură,
Cu mai mult îmbold, isvorul.

Căci cîntările-ți măiestre
Nu se 'nalță 'n zări albastre,
Ci în ele-și află rostul
Jalea sufletelor noastre.
Adu-ne supt gene lacrimî,
Adu iară pacea sfîntă
În truditul nostru suflet.
Cîntă, lăutare, cîntă!

Supt arcușul tău tresaltă
Și mai liniștită, hora;
Iar de zici vreodată doina,
Plîngî is ochii tuturora.
Din cîntările-ți duioase
Se desprinde-atîta jale, —
În suspinele vioarei
E povestea vieții tale.

Și cu plînsu 'n ochi îți spunem,
Căci cîntarea ta ni-e sfîntă,
— Noi care 'nțelegem jalea, —
Cîntă, lăutare, cîntă.
Spune tuturor, povestea
Sufletului tău, — să-î doară!
— Cîte nu i-aș spune lumei
De-aș ști zice, din vioară.

Decembrie, 1906.

Dinu Ramură.

Craciunul copiilor.

I.

Copiiilor.

*Dragi copii din țara asta
Vă mirați voi cum se poate,
Moș-Crăciun din cer de-acolo
De le știe toate-toate...*

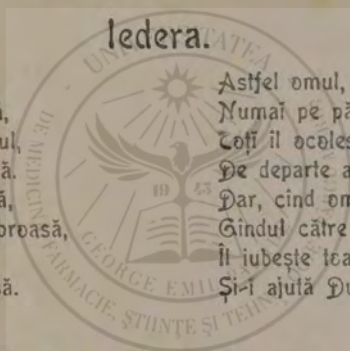
*Uite cum — vă spune badea...
Iarna 'n noapte pe zăpadă
El trimite cite-un inger
La fereastră să vă vadă...*

*Îngerii se uită 'n casă
Văd și spun — iar Moșul are
Colo 'n cer, la el în tindă,
Pe genunchi o carte mare...*

*Cu condei de-argint el scrie
Ce copil și ce purtare...
Și de-acolo știe Moșul
Că-î șiret el lucru mare.*

Ion Bratu.

Iedera care se 'ntinde
Pe pământ, rămîne slabă,
Toți o sfarmă cu piciorul,
Și ea vestejește în grabă.
Dar cînd iedera să 'nalță,
Tot mai sus și mai umbroasă,
Cine-o vede, o iubește,
Lăudînd-o, că-î frumoasă.

Astfel omul, cînd rămîne
Numai pe pământ cu gîndul,
Toți îl dolesc, cu mina
De departe arătîndu-l.
Dar, cînd omul își înalță
Gîndul către cer mereu,
Îl iubește toată lumea
Și-î ajută Dumnezeu!

G. Coșbuc.

Dumnezeu veghează.

Într'un an sînt multe luni,
O! dar cît de multe zile!
Știi tu, cite sînt, copile?
Numără, și atunci ușor,
Ye-î găsi mulțimea lor.

(Gr. Cop.)

Și acum înseamnă-ți bine
Cocma-î cite zile sînt,
Chiar de-altezoări privește
Dumnezeu din cer la tine,
Și trimite pe pământ
Îngerul ce te păzește.

G. Coșbuc.

CRĂCIUN.

Șed copiii sus pe vatră
E 'ntunerec în bordei...
Mama-î dasă 'n sat să ceară
Dela oamenii pentru ei.

Prin părete saflă vîntul
Luminarea s'a topit...
A 'nserat pe semne mama
La măicuța dela schit.

Tata lor cel das în stele
Va trimite azi de sus...
Pine și hăinuțe nouă...
Căci azi s'a născut Isus.

Într'un grajd e pas în iesle
Într'un grajd? Ce frig i-o fi...
Și pe rînd li se 'nchid ochii
Somnoroșilor copii.

Maria Cunjan.

II.

Împărăția lui Moș-Iene.

— Mamă, de ce ziceți voi întotdeauna sara, când mi se face mie somn, că vine Moș-Iene pe la gene? Cine e Moș-Iene și cum de nu-l văd eu niciodată, când voi ziceți că vine în toate serile, uneori și ziua?

— Moș-Iene, draga mamă, e un bătrîn bun și cuminte, care poartă de grije copiilor și le închide ochișorii când știe el c'a venit vremea de odihnă.

— Dar eu cum de nu-l văd?

— Nu-l vezi fiindcă Moș-Iene nu vrea să-l vadă copiii și înainte de a se apropia de ei le-aruncă un vâl ca de sită deasă peste ochișori...

— Da, da, știu eu. De citeori n'aș vrea sara să mai țin ochii deschiși să mai ascult la cite-o poveste și nu pot, nu pot de loc, mi se închid de par' că-mi apasă cineva pleoapele cu degetele. Dar o să mă silesc odată să... nu adorm și tot trebui să-l văd eu pe Moș-Iene.

Și nu era zi în care Irina să nu puie astfel de întrebări mamei sale, în care să n'aducă vorba de Moș-Iene, în care să nu-și ia hotărîrea: «astă sară n'o s'adorm, vreau să-l văd.» Dar sara Rina adormea și pe Moș-Iene nu-l vedea.

Rina era o copilă cu inimă bună dar ciudată de fire și de multeori i se întâmpla să supere pe părinți fără să vrea și fără să-și dea seama. Părinții ei aveau casă pe strada principală, iar peste drum de casa lor se afla cea mai mare prăvălie din tot orașul.

Măi ales acu, în preajma Crăciunului erau acolo multe, foarte multe lucruri de văzut. Rina nu se mișca cu ciasurile dela fereastră, nu se mai sătura privind. Prăvălia de peste drum avea șase ferestre mari, cu geamuri groase dintr'o bucată. La două din acele ferestre erau expuse numai jucării de tot felul.

Păpuși de toate mărimile, unele în scircium, altele în sanie, altele ședeau în salonaș pe jețuri de catifea, altele cu șort alb pe dinainte se răzimau de cuptoare încite-o bucătărioară curată ca aurul, altele la cite-o mașinuță de cusut, altele mititele în bănci, la școală, în fața unui păpușoi încruntat și cu ochelarii pe nas... Apoi mai erau clavire mici pentru păpuși cu talent, pături cu polog, lăptării, animale de tot felul și cite-cite

și mai cite... Trei zile n'aș isprăvi dac'aș sta să le înșir pe toate.

Crăciunul cădea într'o Joi. Mercuri, în ajun, des de dimineață, s'a așezat Rina la fereastră. Era mare fierbere pe stradă.

Copii de toate vârstele, cu mamele sau cu îngrijitoarele lor, se imbulzeau la vitrinele cu jucării și făceau ochi dulci unui Moș-Crăciun cu barbă albă cu cojocul nins, cu un sac plin de jucării în spinare și cu un braț încărcat de zaharicale în brațe. Pe acela ar fi voit și Rina să-l vadă mai de aproape... dar singură nu era permis să treacă drumul, iar mama făcea cozonaci în bucătărie. Tata era dus de două luni, plecase trist, supărat cu fruntea încrețită, bolnav, scrisese însă că s'a însănătoșat și chiar în noaptea Crăciunului mama și fetița îl așteptau cu dragoste și dor.

Cum sta Rina cu fruntea lipită de geam și se ruga la Dumnezeu să nu trinită sara pe Moș-Iene prea de timpuriu ca să vadă și ea pe făcicu când va sosi, zări deodată peste drum, nu departe de intrarea marelui Bazar, o fetiță mititică, să fi tot fost de 6—7 ani. Era îmbrăcată ca vai de om! Ghete zdrențuite, o rochiță roșie de stambă, un paltonaș rupt și strîmt de n'o ajungea peste piept, pe cap avea o cîrpă de lînă roșie, toată numai găuri. Într'o mînă înghețată, ca și rochița de roșie, ținea strins o cutiuță de tinichea în care fusese odată, cine știe cum, tutun de lux. Cealaltă mînă o ascundea cum putea sub paltonaș și din cînd în cînd schimba: lua cutia în mîna cea încălzită și ascundea pe cealaltă sub palton. Cutiuța de tinichie o întindea trecătorilor fără a zice un cuvînt. Mulți o treceau cu vederea, dar mulți se și opreau din mersul lor grăbit și lăsați un gologan doi în cutiuța sărmanei copile, care mulțumea cu privirea ei îngerească de mică martiră. Gerul și foamea îi stîneseră glasul.

Rina se sfîrșia de mila copilei. Din ce în ce mai înduioșată, sări deodată de pe scaun, alergă la dulap, luă de-acolo mînușile ei albe de lînă, ghetele de pislă și-o hăinuță de postav pe care putu și ea s'o desprindă din dulap și cît ai bate de 3 ori în palme era jos în stradă lângă fetița care cerșia.

— Na, zise ea, înbracă-te iute cu haina asta;

o să-ți vie mai bine că eu sînt mai mare ca tine, încălță și ghetetele și puneți mănușile, că-ți înghiată minile de tot.

Fetița se uita încremenită și nu îndrăznea să le primească.

— Ia-le, ia-le că mama a zis.

Fata puse cutiuța jos și se îmbracă repede. Se încălță, își trase mănușile, și apoi uitîndu-se pe rînd la mină, la picioare, la trup... zimbî de plăcere și ridicînd ochii la Rina vru să-i zică ceva, dar Rina se făcuse nevazută. Ea, după ce îmbrăcase fetița, ar fi vrut să se apropie de fearestră să se uite un pic la Moș-Crăciun, dar în aceiași clipă și-aduse aminte c'a fugit de-acasă fără știrea mamei și că mama poate o caută. Se întoarse deci repede acasă, dar cînd sa urce treptele dela intrare, în goana prea mare lunecă și căzu, lovindu-se la frunte. Dete un țipet. Mama din bucătărie o auzi, ieși repede și-o găsi întinsă pe jos cu mină la frunte, plîngînd cu parapon.

Mama speriată și îngrijată, nepricepînd ce se petrecuse își luă copila în brațe și intră cu ea în casă certînd-o strașnic.

— Ce nebunii ai făcut iar? Cum ai plecat așa fără să întreb? De ce nu ți-ai luat jacheta și șapca și mănușile?... O așeză pe un scaun și cînd sa se întoarcă, dete cu ochii de dulapul deschis și roscolit.

— Ce-i aici? Nu mai plînge și spune-mi ce-ai făcut?...

Rina plîngea tot mai tare, dar nu dedea nici un raspuns.

Mama cercetînd mai de-apoape dovedi lipsa hăinuții, a minușilor și-a ghetelor. Desbrăcînd fetița și pregătindu-i patul, o tot întreba, măi cu bine măi cu rău, dar Rina incapătînată, în loc să-și mărturisească fapta, pentru care mama ei de sigur n'ar fi pedepsit-o, tăcea ca lemnul. Se 'nserase de-abinele. Mama mai avea de lucru în bucătărie și prinziitor. Îi schimbă fetiței bapista cu apă rece de pe frunte și ieși cam supărată.

Rina se porni din nou pe un plîns din ce în ce mai amar. La urmă luă hotărîrea, cum va intra mama pe ușe, s'o strige, s'o ia de gît și să-i mărturisească tot ce făcuse. Cu hotărîrea asta se mai linișți și prinse a se gîndi la altele: Cum o să vină tătucu, cum o să roage pe mama să nu-i spună îndată cit a fost ea de rea; se gîndea la fetița cea săracă, cit i-o fi de bine

cu mănușile cele calde... Închidea ochii pe jumătate și vedea toate minunățiile din ferestrițele Bazarului și se gîndea, mai ales, că în astă seară, rămînînd deșteaptă ca s'astepte pe tătucu, o să-l prindă și pe Moș-Iene, o să-l vadă și pe el și-o să-l întrebe...

Și cum se gîndea ea așa, simți deodată cum un val tot mai des și mai greu îi împainjinește ochii... dar nu se lăsa, îi mai deschise odată mari de tot și... văzu pe Moș-Iene. Nu putea fi decît el. Un bătrîn cu căntătura nespuns de blîndă, cu pletele și cu barba albă și ca de mătasă.

Hainele erau albe de pănură, căciulă albă pe cap și 'n picioare opinci albe. Se răzîna cu mina dreaptă într'un toiag alb de mesteacăn, cu stînga prinse pe Rina de mină, o sculă din pat și așa în cămășuță, cu piciorușele goale, o luă cu el. Și Rina veselă, îl urmă.

Au mers ei au mers multă vreme tot pe cărări albe ca de spună. Ai fi zis că sînt ninso dar nu-era frig de loc, ba chiar, de-oparte și de alta a cărărilor, erau tot meri și pierseci înfloriți. Pe drum, Moș-Iene o luă pe fetița la 'ntrebări:

— De ce-ai supărat pe mama? Ce-ai făcut? Rina îi povesti Moșului toate cum se petrecuseră; iar Moșu o dojeni: fapta ta a fost frumoasă, dar cu cit ai fi fost tu mai mulțumită și cu cit ar fi fost mamei-ta mai fericită dacă i-ai fi spus toate gîndurile tale! Mamei, nici cînd să nu-i ascunzi nimic.

— N'o să măi fac niciodată, Moș-Iene, nici odată n'o s'o măi supăr. Dar du-mă înapoi, că poate-o fi venit și tata. Să nu se sperie cînd nu m'or găsi în pat.

— N'avea grije, te duc eu la timp acasă. Acum dac'ani venit pin' aici hai înainte..... Și ajunseră la o poartă de argint. Moș-Iene trase de clopoțel și porțile se deschiseră dela sine.

În curte ce să vezi: de jur împrejurul gardului tot pomii cu frunze de argint. Curtea toată era plină de zăpada și totuși frigul nu se simția de loc. Cerul era senin, soarele strălucea ca 'n toiul verii și în razele lui sclipia zăpada ca pietrele scumpe. În fundul curții se zărea o căsuță a cărei ziduri erau acoperite de iederă și rosmarin peste cari ninsese zăpadă de argint. În mijlocul curții se înalța un brad înalt și verde și frumos. Tulpina era proptită cu patru pari ca nu cumva să se răstoarne de povara bogățiilor cu cari era împodobit. De crengile

lui afirmă fel și fel de jucării și zaharicale și o spuză de copii jucăți veseli în horă în jurul pomului.

Între copii, Rina zări și pe fetița căreia îi dase haina și mănușile și alergă să vorbească cu ea. Moș-lene s'apropie, și luându-le pe amindouă de mină intră cu ele în căsuță. Le arată toate odăile, care mai de care mai frumoasă și mai strălucitoare. Le dă zaharicale și jucării și le spuse mulțime de snoave, de rideau fetițele să se prăpădească. Când să iasă din căsuța, Rina zări o ușe mai mare și foarte întunecată, pe care Moș-lene nu le-o deschisese. Dintr'acolo veneau și niște gemete și plinsete înăbușite de copii.

Dar după ușa asta ce e, Moșule?

E tot împărăția mea, însă aici, dragele mele, îi duc și îi închid numai pe copiii cei răi și neascultători. Tu ai avut noroc azi Rino. Fapta cea bună a tras în cumpănă mai mult ca încăpăținarea și neascultarea, că altfel era cit pe-acți să te trezești și tu în împărăția visurilor negre.

Și pe când vorbea, Moș-lene crăpă puțin ușa cea întunecată...

Rina nu văzu decît întunecare și-auzi plinsete... Se 'ntoarse spre ușa cealaltă, prin care se zărea curtea cu bradul și cu copiii, apoi închise ochii și acăță cu putere cămașa Moșului, care o luă în brațe și porni cu ea...

Când deschise ochii, Moș-lene pierise. Pe dunga patului ședeau mama și tata și priviau cu drag la pușorul lor.

Mama, care zărise dela fereastră pe fetița cer-

șitoare, cu haina și cu mănușile Rini, știa acum tot. Povestise și tatălui isprava micuței și amindoi așteptau să deschidă ochii ca s'o mîngăie și s'o sărute, să-i dea darurile de Crăciun și s'o lase apoi s'adoarmă din nou fericită și mulțumită.

Rina se frecă la ochi, îi deschise mari și, rizind, își viri capul în sin la mama, apoi luă și pe tata de git și printru sărutări le spuse că l-a văzut pe Moș-lene. Le spuse cit e el de frumos cu barba lui cea albă și moale ca de mătase și cit fusese de bun și de darnic; le spuse cit era de frumos în împărăția lui; le spuse, că are de gînd să fie tot bună și cumințe, fiindcă Moș-lene are și o împărăție urită și întunecoasă unde-i duce sara, după ce-i adoarme, pe copiii cei răi și neascultători.

Și pe cînd Rina, rezimată în perinutele albe fulg, le spunea și le tot spunea, tata desfăcea din hirtule subțiri albastre și trandafirii, jucării de tot felul, o păpușe și cărți cu povești...

Ui-te-ce-a lăsat Moș-Crăciun la ușe pentru tine. Și la anul de vei fi tot bună și ascultătoare, a zis că ți-aduce și un brad mititel cu nucă și mîere poleite și cu lumină aprinse. Rina se uita la toate lucrurile pe rînd și iar le lua dela început, le număra le 'ntorcea, răsfoia cărțile, le arăta părinților, le deslușa ce e asta și ce e astălaltă... La urmă se lăsă pe spate și culcă păpușica cu ea alături, iar Moș-lene, văzînd-o obosită, veni pe la gene. Îi închise pleoapele și-o duse iar pe cărări albe moi și liniștite spre împărăția lui.

Adelina Tăslăuanu.

St. Luchian

Colindătorii.

Dr. Sextil Pușcariu.

E un obicei bun ca de cîteori un cărturar ajunge luminătorul mulțimii să i se povestească viața și hîrnicia, pentruca sa-i cunoască lumea vrednicia și sa-i știe înțelepciunea minții.

Domnul Dr. Sextil Pușcariu a ajuns nu de mult profesor de limba și literatura romină la universitatea din Cernăuț. Din acest prilej vom pomeni cîteva date din viața lui. S'a născut în Brașov la 4 Ianuarie 1877, din părinții Iosif Pușcariu și Eufrosina născ. Ciureu. Clasele primare și gimnaziul la urmat în Brașov, parte la gimnaziul român, parte la cel săsesc. În 1895 a trecut examenul de maturitate.

În casa părintească a fost crescut în iubire de neam și dragoste a tot ce e bun și frumos.

— În toamna anului 1895 trecu la universitatea din Lipsca, unde după patru ani trecu doctoratul în filosofie. Doi ani (1899—1901) și-a continuat studiile de romanistică în Paris. E membru corespondent al »Academiei române« și al »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român.«

În ce privește activitatea d-sale reproducem aprecierile, credem, cele mai competente, ale »Academiei romine« din București.

»Dl S. Pușcariu a făcut în anii 1895—1899 studii universitare de filologie romanică, germanică și clasică la universitatea din Lipsca; a luat parte apoi doi ani la lucrările dela școala de studii înalte din Paris și s'a dedat cu tot dinadinsul la filologia românească. Dela 1898 încoace a publicat în țară și în străinătate o serie de lucrări de filologie românească, cari i-au cîștigat un loc de frunte între romanisti și între filologii români.

Principalele lucrări publicate ale dlui Pușcariu sînt: 1. »Dialectul vîii Oltului de sus«, publi-

cată la 1898 la al 5-lea Anuar al institutului pentru limba română din Lipsca. 2. »Sufixele diminutive românești«, publicată la 1899 ca teza de doctorat. 3. Studii și notițe filologice și etimologice, publicate dela 1901 încoace, în Convorbiri literare și în »Zeitschrift für romanische Philologie.« 4. Latinul ti și ki limbile română, italiană și sardă.«

Filologii romanisti străini și români de cea mai înaltă autoritate, ca W. Meyer-Lübke dela universitatea din Viena, G. Weigand, G. Paris, M.

Friedwagner dela Cernăuți, Guarnerio dela Milan, Hey dela München, Ov. Densusianu și alții, toți au făcut în reviste speciale dări de seamă și aprecieri foarte elogioase despre lucrările tinarului filolog P. Prin aceste scrieri dl Pușcariu nu numai a lărgit și adîncit mult cunoștințele despre dezvoltarea unor elemente însemnate ale limbei noastre, dar a atins și unele din cele mai mari probleme ale originelor și formării limbilor romanice.

Scrierea despre »Su-

fixele diminutive românești« este numită în Romania (XXX. 472): »Lucrare însemnată și bine întocmită, cu atît mai prețioasă, cîtă sufixele diminutive au o parte mare în derivarea românească și Meyer-Lübke de abia le-a putut atinge în gramatica sa.«

G. Paris, făcînd o foarte elogioasă dare de seamă (Romania, XXXII. 476) despre întia serie de »Studii și notițe filologice« extrase din Convorbiri, zice cîtă dl P. »este unul din cei mai distinși membrii din grupul de tineri învățați români, cari de cîtiva ani încoace au făcut să între filologia românească pe căi noi și rodnice.«

În studiul despre latinul ti și ki în limbile română, italiană și sardă, dl P. atinge una

Dr. Sextil Pușcariu.

dintre problemele cele mai înalte ale originii și formării limbilor romanice și arată prin exemple, analizate cu multă pătrundere, cum studiul adinc al limbei române poate arunca multă lumină asupra acelui proces intim de dezvoltare al limbii poporului român, care a dat naștere limbilor romanice.

Cu această lucrare dl P. a intrat în rândul întiiți al filologilor romaniști și ea i-a deschis porțile Universității din Viena.*

În timpul din urmă a publicat »Etymologisches

Wörterbuch der romanischen Sprache I. Lateinisches Element«, Heidelberg, 1905, iar acum lucrează monumentalul dictionar: Etymologicum Magnum Romaniae.

Pe lângă lucrările filologice d-sa are articole de critică literară în »Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie«, în care de doi ani încoace publică: »Mișcarea literară la români«, pe urmă în »Gazeta Transilvaniei«, »Familia«, »Convorbiri«, »Luceafărul« și »Junimea Literară«.

Cronică.

Cu acest număr încheiem anul 1906, de carte românească, cari să se îndemne a-l care pentru noi a avut multe zile grele. Cu cumpăra.

toate greutățile însă am dat în mâna cititorilor pagini cași cari aici la noi nu s'au mai pomenit. Numărul iubitor Carol a fost cea mai frumoasă încorporare a străduințelor noastre.

Cu părere de rău trebuie să mărturisim însă că publicul n'a primit acest număr cu aceiași însufleșire și dragoste cu care l-am dat noi.

Peste numărul abonaților am tipărit trei mii de exemplare, crezând că se vor găsi între alitea milioane de Români câteva mii, cari vor vrea să aibă pe masa lor: „Istoria neamului“ — povestită întreagă de scriitori cu nume în acest număr; vor dorii să aibă în căsuța lor acest primos de închinare al unor suflete tinere... cu care s'au cheltuit foarte multe mii de coroane...

Nădejdiile ne-au înșelat. Miile de exemplare stau bătute de praf prin toate colțurile administrației — și-i păcut de alita slovă cuminte!

Ne-am gândit deci să

Vindem numărul Carol cu 1 cor.

— mai ieftin cât ne costă pe noi — în nădejdea că se vor găsi mai mulți cititori

de carte românească, cari să se îndemne a-l cumpăra.

Tot la acest loc atragem atențiunea cititorilor asupra celor din urmă cărți apărute în editura revistei noastre

„Biblioteca Copiilor“ (vol. II) nu are lipsă de laudă, fiindcă în întreaga literatură românească e o publicație fără pereche. Toate familiile se vor grăbi să o dea în mina copiilor, cari sînt cei mai competenți apreciatori ai astorfel de cărți.

În sfîrșit u apărut și

Iliada tradusă de dl G. Murnu.

Am zis însfîrșit, fiindcă și scoaterea acestei cărți ne-a dat mult de lucru și a fost foarte costîșitoare.

Apariția ei e un eveniment în literatură noastră. Impreună cu Faust tradus de dl I. Gorun constituie moștenirile literare cele mai importante ale anului 1906.

In Cursul anului 1907 avem încă unele promisiuni de îndeplinit. Una mai veche, care făgăduia reproducerea tablourilor mai însemnate ale pictorilor clasici. Alta am

unuia dintre cei mai mari binefăcători ai acelei societăți, ca și al tuturor instituțiilor noastre culturale din această țară. — al dlui Alexandru Mocsonyi. Cu această ocazie s'a amintit, din partea societății »Petru Maior«, în cuvinte de mulțumită și de laudă, toate faptele mai însemnate din viața publică a dlui Mocsonyi și s'a vorbit și de meritele și activitatea literară filozofică a D-sale, prin care și-a încununat activitatea publică.

La această ședință solemnă a societății »Petru Maior« a luat parte în treaga studen-

Budapesta și o însemnată parte din colonia română de acolo. Afară de cuvântul prezidentului, Pompiliu Nistor, care a arătat meritele dlui Mocsonyi în cariera publică a D-sale și afară de disertația dlui O. Ghibu care a vorbit despre studiile filozofice ale dlui Mocsonyi — îndeosebi despre »Religiune și știință« — s'a cântat de corul și de orchestra societății și s'a declamat. Îndeosebi publicul a rămas satisfăcut de prestațiunile dlui N. Brătianu, — de sigur un viitor artist de-al nostru.

Iar studenții au rămas satisfăcuți că pot avea de aici încolo totdeauna în mijlocul lor chipul unui Român de model, gata totdeauna să se jertfească pentru conștiențelor săi.

Bustul e făcut de regretatul sculptor C. Liuba, mort anul acesta în București.

*

Societatea »Petru Maior« a mai ținut în 2/15 Decembrie a. c. și o ședință publică, în care s'a citit o conferință despre »Primăvara literară« a literaturii noastre, iar corul și orchestra societății a executat mai multe piese. Și de astădată s'a distins violinistul N. Brătianu.

*

Femenismul la noi. Să nu se sperie cititorii de acest titlu. E vorba de un feminism foarte cuminte, care nădăjduim să cucerească multe simpatii mai ales între cititoarele noastre.

Am primit următoarea scrisoare, pe care, cu mici corecturi, o publicăm în întregime:

Lugoș, 9 XII 1906.

Domnule Redactor.

Am constatat dăunazi, la o a treia întrunire literară, ce s'a ținut în orașul nostru că noi femeile, sîntem cele mai sînguinoase cititoare și cele mai sincere și drepte apreciatoare ale On. Dv. reviste. Constatarea aceasta, după o constatare cu tovarășile mele, imi dă îndrăzneala să vă adresez o rugăminte sau, mai bine zis, să vă exprim o dorință a mea, a noastră. Oricare ar fi răspunsul cu voți crede de cuvînta să ne dați, vă rugăm să ni-l împărtășiți deodreptu fără încoujur, poate la poșta Red. Îi primim fără supărare oricum ar fi el. Înainte de a începe, v'as ruga să nu pierdeți răbdarea, ... căci pe lînga alte cururi, pe cari ne vom sili să le pierdem, noi femeile avem și pe acela de-a nu ști vorbi sau scrie scurt și cuprinzător.

Nu de mult, nește feministe înfocate din Londra, în zelu lor de a și reclama dreptul de vot, s'au luat la hătaie cu agenții poliției. Aduse 'n fața tribunalului, au desfășurat o astfel de vervă, încît președintelui nu i-a fost cu putință să-și apue cuvîntul. Mulțimea le ținea parte ca să facă haz. Judecătorul le condamnă la cîte 25 cor. amendă. Hotărîrea fu primită cu gherături și se ivi o încăerare strașnică. La urma urmelor, cea mai turbată dintre revolate, Miss P. fu încarcerată, după ce mai întii, administrășii pazitorilor vre-o cîteva pîrechii de palme.

Să ne ferșască Dumnezeu pe noi și pe cei mai îndepărtați urmași ai noștri, de așa vremuri și moravuri! Nimic mai urît și mai nesuferit decît feminismul exagerat și rău interpretat. Și înainte de a Vă destăinui cererile noastre, vă rog dle Redactor, să fiți incredințați că nu sîntem feministe de soiul acesta. Noi nu ne vom plimba nicicînd în trăsuri împodolite cu steaguri, nu vom alerga stradele strigînd: »Ceram vot! Vrem vot universal, iar nu unisexual!« Noi, altceva cerem. Un critic francez zice că »feminismul cel înțelept și sănătos este revolta femeilor împotriva propriilor lor cururi și hotărîrea neclintită de a lupta spre a se deslîra de ele. Aceste cururi sînt neștiința — ele vor să învețe, ușurătatea — vor să fie cinstite; — afectarea, predilecția de a vorbi desmierdindu-se ca copiii — ele vor să fie naturale, să se ferească de ridicol; vor să fie ființe serioase, raționale, tovarășe demne și înțelegătoare pentru frați, bărbați și fiu lor, iar nu papuși fără nici o judecată. Vedeți, dle Redactor, numai sub steagul unui astfel de feminism ne-am înscris și noi bucuros și cum la noi cel dintii curus este lipsa de cultură, vrem să învățăm. Iar Dv., dle Redactor, al cărui scop este să luminezi, ne puteți ajuta.

Dorința noastră ar fi să binevoști a ne deschide o rubrică în On. Dv. Revista. O rubrică în care să ne putem spune și noi gîndurile, părerile, în cari să ne răspundeți, cînd aceste gînduri și păreri nu vi se par bune. O rubrică în care să putem adresa întrebări, în care să ne putem spune impresiile asupra celor ce citim, și asupra

celor ce vedem și auzim. În sfârșit, eu nu știu de tot bine cum are să fie această rubrică, e un vis înfașurat în ceața, dar Dv. de sigur mă înțelegeți, și dacă nu alăți creșterea noastră prea nărzneață. sau — cine știe — poate chiar ridicolă, veți ști cum și în ce chip să ne împliniți dorința, cum și în ce chip să risipiți ceața. În așteptarea unui răspuns binevoitor, Vă rog, dle Redactor, să primiți asigurarea stimei ce vă păstrez.

Ana F.

Modestia D-voastre ne farmecă și sîntem gata a vă pune la dispoziție rubrica! Atîrnă dela tovarășele D-voastre, dela iscusința Doamnelor și Domnișoarelor noastre să o facă interesantă.

Noi v'am putea spune un plan — știți ca sîntem tari în planuri și programe — cum ar trebui redactată. Găsim însă că e mai bine ca titlul precum și felul ei de a se redacta — să ni-l recomande cetoarele acestor reviste. Le rugăm deci ca îndată după primirea acestui număr, să se aștearnă pe scris și să trimită redacției părerile lor privitoare la această rubrică.

Iubileul „Armoniei” din Cernăuți. În Iulie 1881 s'au hotărît o mină de oameni, pătrunși de focul dragostei pentru arta românească, să creeze societatea filarmo-nică „Armonia”, care să cultive și să rasplădiască muzica națională vocală și instrumentală, precum și arta dramatică. O întreprindere grea era aceasta, știindu-se prea bine, cît de indiferent e la început publicul românesc din Bucovina față de orice manifestare națională; dar zelul întemeietorilor ei și mai ales sprijinul renumitului compozist bucovinean, Tudor Flondor, care era pe atunci student, au adus „Armonia” într'o stare de înflorire, ce dădea cele mai bune garanțe pentru viitorul „Armoniei”. Dar prin permutarea unor membri din Cernăuți, începe dela 1895 să stagneze societatea. Alina după ce intră în sinul societății, harnica societ. acad. „Junimea” și după ce se reprezintă opereta „Crai nou” al celui mai bun compozist bucovinean de pînă acum, Ciprian Porumbescu, începu „Armonia” să capete iarăși viață. Tot pe vremea aceea devine Tudor Flondor președinte al „Armoniei” și dăruiește societății noua sa operetă „Moș-Ciocirlane”, care s'a jucat cu atita succes în vara anului 1905 la Sibiu. Interesul și dragostea pentru muzică cresc în paturile societății românești, așa încît „Armonia” fu în stare să participe c'un program ales la marele concert monstru din Arenele romane.

În anul acesta, anul jubilar al tuturor Românilor, s'au împlinit cinci lustri dela întemeierea „Armoniei”. Trei zile au fost serbarile jubileare. Duminică în 25 Noemvrie, liturgie în catedrală, iar seara convenire socială în sala „Armoniei” sub conducerea zelosului ei președinte Tudor Bujor. Luni a fost concertul în sala filarmo-nică, care era ticsită de oaspeți. A fost un ade-vărat pelegrinaj solemn și înălțător de inimi; din cele mai depărtate colțuri ale Bucovinei au venit oaspeți la Cernăuți, tineri și bătrîni, să serbeze jubileul celei mai vechi societ. românești de muzică în Bucovina. Au lăsat la pragul acestui templu al artei toate grijile și neînțelegerile, toată ura și dușmania dintre frați, care au prins

radăcini așa de adînci în sufletele Românilor bucovineni, și au intrat în lăuntrul cu gîndul și inima curată, sa-și sfințească sufletele în armonia cîntecului și să se cunoască unii pe alții, căci intrigile străinilor și dușmania i-au în-trăinat atît de mult unii de alții. Toți erau plini de așteptare, să vadă roadele societății în decurs de 25 ani. Era sublim momentul, cînd se auziră cele dinți acorduri; așcătuțorii erau transportați cu sufletul par'că în alte lumi. Dintre toate cîntecele a plăcut mai mult măiastra compoziție a lui Kiriac, „Morarul”.

„Armonia” a dovedit, că-i unica societate rom. din Bucovina care intrunește în sinul său toate paturile societății românești și toate partidele politice. În timpul din urmă se poartă cu gîndul, să pună bază uni teatru național, atît de mult dorit în țara noastră.

Ion Gramadă.

Floarea Darurilor. Dela 1 Ianuarie 1907 dl Nicolae Iorga va scoate sub titlul de mai sus o nouă revistă literară. Scopul ce urmărește D-sa prin această revistă e așa de frumos, încît nu putem recomanda îndeajuns cititorilor noștri abonarea ei.

Din articolul prim „O lămurire”, reproducem părțile referitoare la programul revistei

„Cunosc bine scrisul românesc mai vechiu, cu care mă ocup încă dela începutul carierei mele literare, veche de șase-prezece ani împliniți. Ca istoric, l-am întilnit zilnic și nu odată am fost în măsură să-l pot desluși. L-am putut admira mai mult decît alții, căci limba veche îmi sună la ureche ca graiul de astăzi. Pe lîngă aceasta, am scris istoria literaturii românești pînă în pragul zilelor noastre și urmez acum această operă istorică. Am trăit între vechii scriitori ca și între cei de astăzi; i-am înțeles, i-am iubit, am căutat să-i scot la lumină, căci nu odată m'am înduioșat de nedreptatea ce au suferit ei în vremuri grele.

Acești scriitori au o mare valoare de limbă; cumpătați în alegerea neologismelor, deprinși cu bunul grai al poporului, cunoscînd sintaxa românească cea mai firească, îngrijiiți a-și îmbrăca gînd și simțire în stilul cel mai frumos și mai curat, ca unii ce voiau să creeze o tradiție, ei pot fi astăzi, după vremile de rătăcire ce ne despart de dînuși, niște învațatori.

Valoarea lor morală nu e mai mică; ei nu scriu pentru glorie, pentru întrecere sau pentru bani, ci scriu pentru neam, scriu în acea stare sufletească în care un preot eucernic face jertfa fără stare înaintea Dumnezeului său. Ca oameni, vor fi fost cum vor fi fost; pentru înfășurarea prin scris, ei au ales partea cea mai seoină și mai bună a sufletului lor. Ei înduioșează și înalță, mustră și îndreapta, cunăță și întăresc. Multe din aceste însușiri morale s'au pierdut cu timpul, și ele trebue înprospătate.

Să mai adăogăm și considerația materială că cea mai mare parte din scrisul lor n'a fost citit și că, pierdut în ediții rare, în reviste răzlete, în mîile de foi ale ziarelor, el nu mai poate fi urmărit. A da ediții complete, — cine poate lua asupra-și acest risc, și cine ar avea apoi vreme pentru tot scrisul morților?

De un timp, s'a tradus foarte puțin, și nu s'au ales cele mai potrivite opere pentru a le traduce. În anii 1830—40, ce minunată lucrare de prefacere în românește a celor mai bune, mai curate și mai trainice scrieri din literaturile mari ale Europei n'a fost îndeplinită de frunțașii literaturii celei noue! Pe urmă s'au tradus române la modă. «Junimea» a dat oeva din nențește; urmașii «Junimii» și mai puțin, mai mult din franțuzește (traducerile din limba germană fiind rezervate de cele mai multeori Evreilor); din alte limbi nu s'au tradus. Publicul se deprinsese a citi literatura franceză de-a dreptul în franțuzește și celelalte literaturi întru cât erau traduse la Paris. S'a putut ajunge astfel la părerea că literatura franceză contemporană e minunea minunilor, frumuseța fără păreche, modelul neapărat și firesc al «tinerei» literaturii românești.

Și ce comori ascund literatura engleză, cea italiană, cea spaniolă chiar, literaturile nordice și cele slave, — pe care le cunoaștem după cite o prelucrare întâmplătoare, făcută pentru publicul parizan! Cît uam învăța din ele și în ceea ce privește înfățișările cele multe și felurite ale frumuseții, și potrivirea fiecărei literaturi sănătoase și vrednice după neamul în care se ridică, și folosul ei pentru propășirea neamului același și pentru moralitatea universală înălțată la valoarea unei noue religii umane! Ce mult ar putea înainta originalitatea și conștiința noastră văzind cum alte neamuri și-au deslușit originalitatea și conștiința lor prin literatură! Ce larg am vedea în lume și ce bine ni-am recunoaște chemarea într'însa urmînd în această privință firul civilizației mai multor popoare în toate timpurile!

Pe urmă, țara — țara cea românească — ni-o cunoaștem încă neîndestulitor. Trebuie să aflăm încă multă vreme ce-a fost și ce este. Pentru trecut, sînt altele descrieri ale străinilor, care zac îngropate în biblioteci unde numai cite un specialist le întrebunțează. Dacă le-am învia însă pe acestea? Pentru prezent, atîția știu numai ei ceea ce ar fi bine să știe toți, atîția ar putea și scrie frumos, interesant măcar, ceea ce știu! Dacă ar fi cine să le ceară, dacă s'ar cunoaște un loc unde descrierile țănturilor românești s'a vie ca dela sine...

Și prin chipuri trebuie întregită această cunoștință, întru cât aceste chipuri sînt caracteristice.

Literatura poporului s'n păcătoșit de cînd s'au ridicat la dogma de metodă științifică lipsa de înțelegere și de gust față de dînsa, de cînd, sa contopit uritul cu frumosul, curatul cu nesănătosul, înădirile proaste cu pinza cea trainică dela început, de cînd, în locul apei bune dela izvor, se dă riul cu toate gunoaiile ce plutesc pe dînsul. A strînge din mulțimea publicațiilor de literatură a mulțimilor ceea ce e în adevăr frumos și adevărat, a căuta altele, a da cîntecul cu tot rostul lui de armonie, poveștea cu tot șartul ei de povește, cere și altelea decît hărnicie și spoială științifică. Și e un lucru care trebuie să se facă, și pentru a ținea vie nevinovăția, fragezimea povezii și literaturii culte.

O revistă specială, un fel de antologie și de îndreptariu pentru întreg poporul nostru, ale cărui interese singure, mari și permanente, să fie ținute în seamă, o revistă, care, avînd a face cu oameni depărtați în timp și în spațiu, nu și-ar pierde nici o fărîmă de vreme cu neînțelegerile sau cu alintările gospodăriei, o revistă care să voiască numai a folosi «de obște» — cum se zicea odată — printr'un fel de mare colaborare a tuturor oamenilor de talent ce s'au lucrat pentru neam și a oamenilor de un și mai mare talent, uneori, cari s'au îmbogățit sufleteste omenirea, o revistă care să nu caute a înoriuri literatura zilei, slobodă a se mișca precum înțelege, care să nu vrea nici s'o măgulească, nici s'o îngrozească, nici s'o înșele, nici s'o, cumpere, nici s'o supue unui om, nici s'o subordoneze unu club, ci să se amestece, cel mult, pentru a destăinui din publicații întâmplătoare sau obscure cite un talent nou, — o astfel de revistă knștită, împăcintă, zîmbînd oricui, alinînd pe oricine, vreau să dau.

E un dar pe care-l fac celor de o hîmbă, de un suflet cu mine și, pentru a-i da un nume de botex, împrumut dela o veche și bună carte creștină, cu povești luminoase și învățătoare pentru oricare, aceste cuvinte pe care înaintașii noștri le rostiau cu recunoștință: «Floarea darurilor».

Aș vrea s'o scot în broșură de măcar patru colî de douăori pe lună. Neavînd însă comori din lumea unde «cari le strică și rugina le roade», las cititorilor hotărîrea iubirea lor pentru fiecare număr va asigura pe cel viitor. Dacă nu voi afla acea iubire, nu voi merge mai departe.

Păcatul, însă, și în această privință n'ar fi al meu.

Prețul revistei (24 numere la an) costă 15 coroane la an, cari sînt a se trimite la adresa d-lui N. Iorga, București, Str. Buzzești 42.

Opere de artă imorale. Senatul penal II al Curții de casapune din Lipsca s'a ocupat de cîrînd cu chestiunea operelor de artă imorale. Pentru a doua oară librarul Moritz F. fusese dat judecătii pentru răspîndirea unor ilustrații imorale.

În prăvălia acuzatului se desfac mari cantități de cărți postale ilustrate. Într'una din zile, un comisar polițienesc s'a crezut obligat a confiscă cîteva cărți postale ilustrate, expuse în vitrina acuzatului: reproducerile unor tablouri din «Salonul» din Paris și din muzeul Luvrului. Autoritatea polițienescă pretindea că Moritz F a contravenit paragrafului 183 din Codul penal. Camera penală l-a achitat, desfașurînd următoarele motive: Nu se poate tăgădui că pot exista opere de artă cu conțînt sensual, cari, atîrnate într'un muzeu, nu ating podoarea, pe cînd reproducerile pot fi imorale. Însă multiplicarea unei astfel de opere de artă este numai atunci imorală, cînd din felul lor reese că nu urmărește alt scop decît ațîțarea sexuală.

În cazul nostru însă, reproducerile s'au scepul de a populariza arta franceză, căci nu ficare amator poate să-și permită o călătorie pîna la Paris, spre a vedea operele expuse acolo. Dacă mai adăogăm că cărțile postale incriminate reproduc adevărate opere de artă și că executarea

lor tehnică este de asemenea bună, rezultă că Moritz F. nu poate fi acuzat de atentat la bunele moravuri. Acuzatul a fost acbitat. Procurorul a anunțat reviziunea, caci a talmăcit în altfel cuvîntul «moral». Recunoaște că e vorba de opere de artă și că adevărata opera de artă nu este imorală. Cu toate acestea există și opere de artă imorale, și aceste opere, chiar dacă provoacă o senzațiune artistică, pot provoca însă și aștirea sexuală. Justiția n'are nevoie să stabilească, dacă reproducerea urmărește scopul de a aștira, ci numai dacă ar putea să aștira, dacă ar putea să atingă podoarea. Ibrarul acuzat, făcînd un mare număr de reproduceri, nu le vindea numai acelorora cari ar fi avut interesul să cunoască arta franceză, ci oricărui cumpărător. Și Cutes de casațiune și-a pus întrebarea, dacă nu cumva picturile originale, păstrate prin muzee, și cari acolo nu sînt suparatoare, nu devin imorale atunci cînd sînt reproduse pe carti postale, cînd dot li văzute de ori și cine, de mic și de mare, de bărbați și de femei, de culți și de inculți. Raspunsul a fost pozitiv, sentința casată și afacerea retrimisă primei instanțe. La a doua desbatere, Moritz F. a fost amendat cu 200 mărci.

(R. I.)

Giosuè Carducci. Premiul literar Nobel, de 200.000 Lei l-a primit de astadată marele poet italian. Cu acest prilej reproduceți cîteva note întime din viața poetului: Dela 1860, Giosuè Carducci trăește în Bologna foarte retras. Are puțini cunoscuți, nu vorbește spropa cu nimeni; nu cunoaște nici una din apucaturile prin cari oamenii mari, mai ales poeții caștă sa farmece publicul. Nu răspunde niciodată la nenumeratele scrisori ce primește aproape zilnic. Și totuși a fost o excepție. Un tinăr îi scrie odată:

«Am 18 ani, sînt vecinic amărit, nimic nu-mi face plăcere, în nimic nu cred; viața mi-e o sarcină grea, cit n'aș putea-o spune... și, cu toate acestea mulți gasesc că sînt un mare talent.

Ce să fac?»

Carducci pletisit, n'a mai stat la indoială, i-a răspuns pe-o cartă postală: «Să te spînzuri!».

Carducci, din cea mai fragedă copilărie, instinctiv a fost potrivit tîrniei în politică și romantismului în literatură. Nu găsea niciodată destule cuvinte de ocară ca să batjocorească pe trubadurii cu plete lungi și cît era de mic ține pept în discuții cu tatăl său care ar fi voit să-i însule admirație pentru romaneș.

La 10 ani cetise Iliada, Istoria romană și Istoria revoluțiunii franceze de M. Thiers.

Cu copii de vîrsta lui lua cite o șură cu asalt, zicînd că înșugesc pe elvețianii lui Ludovic al XVI.

În jocurile acestea de caracter istoric, se aprindea așa de tare încît, odată, se porni de-abinele cu pietrii asupra unui camarad, care avea rolul lui Cesar și care încercase să trescă peste un Rubicon inchipuit de el. Din cî în ce mai înălăcărăt Carducci îl sili pe băiat s'o ia la picior, și în ziua aceea se culcă convins că a salvat republica.

Carducci s'a născut la 1836 în Valdicastello. În artă e un aprig apărător al frumseții antice, e chiar unul dintre cei mai norocoși minuatori ai metrelui antic, iar în politică e un dușman neîmpăcat al catolicismului liberal

și al conservatorilor. E unul dintre cei mai mari lirici moderni. Operile: Iuvenilia (1857), Levia-Gravia (1865), Decennalia (1871), Giambi ed Epodi (1872), Odi barbare (1877), Nuove odi barbare (1883), Terze odi barbare (1889).

Cea dintîi serbare culturală a Românilor din Basarabia. La 3 Decembrie a fost în Chișinău o frumoasă serbare românească. Cînta corul «moldovenesc», din care fac parte și țerani. Tinărul Sergiu Cujbă, din București, a ținut o cuvîntare despre musica poporului. Pe lingă vechi cîntec din Moldova lui Alexandru, s'au cîntat și cele două romaneș ale lui Eminescu: «Ce te legeni codrule» și «Somnorose pasărele». O domnișoara Costinescu a cîntat din gura, între altele «Amutirea Basarabiei». D. Gh. Madan, venit de puțin timp tot dela noi din București, unde a urmat Conservatorul și a fost ciomagît la 13 Martie, a declamat din Coșbuc. N'a lipsit «Mult e dulce și frumoasă» a batinului Sion, nici «Vin' Ileană la poiană» a lui Gavril Musicescu, nici «Fiu României» pe care o cîntau la noi copiii în anul proclamării Regatului român, nici gloriosul imn «Deșteaptă-te Române» pe care-l îngăduise pmoșnicii Țarului, dar nu ciocot și boierii României bhere. S'au vîrsat lacrimi de bucurie, s'au purtat pe umeri ca niște învingători cîntăreții.

Pare că-ți vine, alînd aceastea, o veste din alta lume... Odată ce învie, sufletul nu se poate opri: el se hrănește din înșeși mălajurile sale. Praf se fac înaintea lui toate alcătuirile, cit de uriașe, ale lumii.

Uitați-vă numai la ce se petrece în Basarabia

(N. Iorga. „Neamul Românesc.”)

Drept continuare al articolului «Un scandal în artă» din numărul trecut, dăm următoarea informație a dlui H. R. Petrescu din «Tribuna»: Placheta comemorativă, care se va da tuturor colaboratorilor expoziției jubilare din București este gata. «Österr. Illust. Zeitung», Nr. 4 din anul acesta, publică o reproducere. Placheta e făcută de sculptorul și ciselorul vienez R. Cizek. Pe avers se află bustul regelui. O femeie — nud — avînd o ramură de palmier în mină, o pleacă în jos. Pe revers sînt două femei reprezentînd Pictura, cu paleta în mină și comerțul cu roata dințată la picioare. Un barbat — Industria se razimă de o nicovală și are un ciocan la picioare. Inscriptiile sînt următoarele:

«Carol I. Rege al României, 1866—1906. Colaboratorilor noștri, apoi «Expozițiunea generală română din 1906».

E dureros că executarea plachetei nu s'a încredințat unui sculptor român. Astfel tot sprîjnil artelor române devine iluzoric. Și atîta talent se putea aștepta dela unul de ai noștri.

F. Brunetiere, celebrul critic francez, a încetat din viață. S'a născut în Toulon la 1849. S'a dus la Paris să între în l'Ecole-Normale, dar toate încercările lui au rămas zadarnice; mult mai tirziu a ajuns profesor la acea școală la care n'a fost primit ca elev.

A colaborat la «Revue Bleue» și «Parlement», iar la 1875 a intrat la «Revue des deux Mondes», la care,

¹⁾ După informațiile «Universului».

în 1893, a ajuns director; tot în acest an a fost ales și la Academie.

Era unul din apărătorii critice științifice, a critice care știință independentă, cu legile și principiile ei bine determinate.

La analiza unei opere literare, nu avea în vedere impresiunea individuală ci căuta să stabilească, întrucât aceea operă s'apropie de idealul operelor literare clasice. Br. subordona literatura moralei. Fără ca să ceară literaturii să predice morala, aștepta ca ea să contribuie la desăvârșirea sufletului omenească.

El a aplicat teoria evoluțiunii la literatură; romanul, drama, sînt specii ale literaturii universale, cari au o viață de sine stătătoare, — se nasc, ajung epoca de înflorire, apoi dispar sau se contopesc cu alte genuri literare, întocmai ca și animalele sau plantele din natură.

Toate aceste le-a știut suspinea cu mult talent și cu cunoștințe bogate. Pentru strălucitele-i discuții a și fost numit Pater polemicus.

În numărul pe Noembrie al revistei din Paris «Revue de l'Art ancienne et moderne», dl Marcel Montandon publică un prețios studiu asupra «artei românești și expoziția jubilară», însoțită de reproduceri bine reușite.

Dl Țigara Samurcas, sub titlul «Denkmalpflege in Rumänien» și-a tipărit în broșură separată prețioasă conferință, ținută la Congresul pentru îngrijirea monumentelor istorice, din Braunschweig, care are loc în 27 și 28 Sept. st. n. a. e.

Dl Zaharie Bărsan și-a încheiat turneul în Brașov, cu două reprezentații date în zilele de 19 și 20 Decembrie n. Mai bogat în manifestări de dragoste și înțelegere pentru teatrul românesc, decît în rezultate materiale, — turneul din toamna acestui an i-a făcut cu puțință dlui Bărsan să petreacă vre-o lună-două în Italia. Nădăjdum, că micul capital de care dispune, se va mai spori cu contribuiri benevoale, cari îi vor înlesni să stea mai multă vreme în strălucirilor de pe scenă. — Cu prilejul

faciut următoarele suprasoluri: — Iași: 20 cor., I. Brut Hodogiu; — Iași: Dr. E. Roșca 2 cor., P. Cotofan; — Iași: I. Frumă 3 cor., P. Cotofan; — Iași: 31 cor. 50 fil.; Hunești: 10 cor.; — Oravița: Casina roșie; — Iași: I. Stanca 6 cor., A. Pauloviciu; — Iași: 2 cor., Căpitanul Velicu; — Abrud: Ana Filip 20 cor., Pop 50 cor., Mihaï Cirlea 20 cor., Pop 10 cor., C. Cothîșel 10 cor., Iosif; — Iași: Dr. G. David 5 cor., L. Mesaroș; — Iași: Montani 2 cor., Ion Agirbiceanu; — Iași: 2 cor., Iosif Arieșan 2 cor.,

Romul Marcu 2 cor., N. Constantin 2 cor., Carol Henzel 2 cor., Al. Furdul 1 cor., Ioan Dicu 1 cor., văd. M. Cioara 50 fil.; — Hațeg: 194 cor. 80 fil.; — Lîpova: 100 cor.; — Brașov: 8 cor.; — Inteligența romină din Bucium-Șasa a trimis prin dl I. Agirbiceanu 31 cor., adunate cu prilejul unei convenții dela lasatul săcului de Crăciun; — Dl D. Ghimbășanu, București 20 cor., în soțite de o scrisoare plină de dragoste și căldură.

Dățile de seamă, în lipsă de spațiu, vor urma în numărul delu 1 Ianuarie.

Bibliografie.

Goethe **Faust**, traducere de Ion Gârnan, București, 1906, 8°, 211 pag. Prețu: Lei 3.

G. Alexici, **Geschichte der rumänischen Literatur**, in deutscher Umarbeitung von Dr. K. Dietrich, Verlag C. F. Amelangs, Leipzig, 1906, 8° 196 pag.

Teodor V. Păcațianu, **Cartea de Aur**, Vol. IV. Sibiu, 1906. 8°-mare 864 pag. Prețu: cor. 10.

Ion Al. Brătescu-Voinesti, **În lumea dreptății**. Edit. «Vieții Românești», Iași, 1906. 8° 286 pag. Prețu: 2 lei

Dr. P. Span, **Leții de didactică**, Sibiu, 1906.

H. Sienkiewicz, **Hania**, roman, tradus de O. L. Bifești, București, 1906.

«Biblioteca pentru toți, Nri 249—250, Schopenhauer, **Viața, Amorul și Moartea** trad. de C. Pestreanu.

Petru Maior **Predici sau învățături** etc. Vol. II. Editia Dr. E. Dăianu Cluj. 1906. Prețu: 1 cor.

Orice schimbare de adresă pe viitor trebuie să ne însoțită de 20 bani (în mărci poștale).

Poșta Redacției.

S. G. Brașov. Poeziile nu le putem publica; nu de frica Ungurilor ci de frica cititorilor. — Pentru critica amanunțita n'avem vreme.

D-na R. V. Pitești. Toate volumele aparute în editura noastră pot fi citite de elevi mai înaintate în studii, cum sînt cele din cursul superior. Le puteți procura dela principalele librării din țara.

Un dascăl, Selesu. Darea de seamă despre «Conferința și petrecerea din Selesu» cu ocazia adunării despărțimintului învățătoresc, am fi publicat-o bucuros, dacă ați fi scris ceva și despre conferința și despre hotărârile aduse.

Z. P., student. Nu căutam motive cari vă îndemnat să ne trimiteți «În tine și prin tine» și «Clipe de toamnă», astea vă privesc — poeziile sînt însă așa de slabe încît nu vă putem spune nici un cuvînt de încurajare.

D-na Rimniceanu, București. «Biblioteca copiilor» vol. II. a apărut. Volumele cerute vi s'au expedit.

O. D. Sercai. «Ași vrea» îți dă sfatul cuminte:

«Să nu mai cinși!»

Venus. Ne pare foarte rău că din cele 45 de strofe trimise numai una are înțeles:

Trecut-a timpul de atunci
Atîr de mal, — iar azi
Simțesc un gol în suflet
Și lacrimi pe obraz.

Teologii români din Oradea-mare sînt rugați să ne încunoștințeze, dacă ne-au returnat ei Nrul 17—18.

AVIZ.

Adăcem la cunoștința Onor. Cititorilor că toți aceia cari se vor abona săă reabona în cursul lui Ianuarie stil nou, plătiind abonamentul pe an întreg, vor primi, **la cerere**, gratis și franco, abonații cu 20 cor. și 12 cor. **două**, iar abonații cu 7 cor. unul din următoarele volume, apărute în editura noastră:

I. Agirbiceanu: Dela Țară.	Z. Bársan: Ramări.
I. Ciocîrlan: Traial nostru.	M. Gorkii: Novele.
A. Ciura: Icoane.	G. Coșbac: Kôltemények.

Onor. cititorii sînt rugați a scrie pe cuponul mandatului pe cari din aceste șase volume dorese să le primească

ABONAMENT:

Ungaria:

1 an	12 cor.	Ed. de lax	20 cor.
6 luni	6 " " "	" " " " " " "	10 "

Pentru învățătorii săraci și studenții: 1 an 7 cor.

Sărăcinătate:

1 an	16 cor.	Ed. de lax	25 cor.
6 luni	8 " " "	" " " " " " "	13 "

Adm. rev. „Luceafărul“.

Colecțiile „Luceafărul“ complete.

Legătură elegantă în pinză.

Anul I, epuizat	40 cor.
Anul II, (1903)	30 "
Anul III, (1904)	40 "
Anul IV, (1905)	40 "

Toate trei colecțiile împreună 100 cor. franco.

Colecții incomplete.

Sem. II, 1903. (nrele 9—23)	3 cor.
Sem. II, 1904. (nrele 11—24)	3 "
Sem. II, 1905. (nrele 11—24)	3 "

Cumpărăm „Luceafărul“.

Anul I, (1902), complet sau numerele: 2, 3, 6, 8, 9, 10. (În deosebi nrele 3 și 9—10.)
 Anul II, (1903), 2, 4, 7 și 24.
 Anul III, (1904), 2 și 5.
 Anul IV, (1905), 1, 2, 4, 6, 8 și 10.

A se adresa administrației noastre.

La 1 Ianuarie apare

Țara noastră

revista populară a „Asociațiunii“.

Redactor: O. Goga.

Abonamentele de 4 cor. la an sînt a se trimite la Administrația Sibiului (Nagysebenj), Sibiu.

Revista va apărea ilustrată și e în limba poporului. Rugăm pe reviste să ceară numere de probă și să spindească în popor.

Cumpărați ilustrate „Luceafărul“, seria de 20 bucăți 1 cor. 20 b.